

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra finančního práva a financí

Diplomová práce
Bankovní obchody a jejich právní úprava

vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb

2007

Jan Bobro
5. ročník
Ostrava Zábřeh
Volgogradská 59

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Ostravě dne 18.5.2017

Jan Bobro

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé práce panu JUDr. Kotábovi za trpělivost, pomoc při směřování a cenné připomínky při zpracování mé práce.

Obsah

<u>Úvod</u>	... 06
<u>1. Bankovní obchody</u>	... 08
1.1 Rizika bankovních obchodů	... 09
<u>2. Bankovní úvěrové obchody</u>	... 12
2.1 Smlouva o úvěru	... 13
2.1.1 Úvěrové registry	... 15
2.2 Spotřebitelské úvěry	... 16
2.3 Kontokorentní úvěry	... 19
2.4 Kreditní úvěrové karty	... 20
2.5 Úvěry ze stavebního spoření	... 21
2.6 Hypoteční úvěry	... 23
2.7 Eskontní úvěry	... 24
2.8 Bankovní záruka	... 26
<u>3. Bankovní depozitní obchody</u>	... 28
3.1 Vkladové obchody	... 28
3.1.1 Vklady na běžných účtech	... 29
3.1.2 Spořicí účty	... 31
3.1.3 Vklady na vkladových účtech	... 32
3.1.4 Vkladní knížky	... 33
3.1.5 Vkladní listy	... 35
3.1.6 Svěřenecké účty	... 36
3.1.7 Stavební spoření	... 37
3.2 Bankovní emisní obchody	... 40
3.2.1 Bankovní dluhopisy	... 40

3.2.2	Hypoteční zástavní listy	... 41
3.2.3	Depozitní směnky	... 42
<u>4.</u>	<u>Bankovní obchody v oblasti platebního styku</u>	... 44
4.1	Hotovostní platební styk	... 45
4.2	Bezhotovostní platební styk	... 48
4.2.1	Příkaz k úhradě	... 50
4.2.2	Příkaz k inkasu	... 52
4.2.3	Přeshraniční převody a zahraniční platební styk	... 53
4.3	Dokumentární platební obchody	... 54
4.3.1	Dokumentární akreditiv	... 55
4.3.2	Dokumentární inkaso	... 57
4.4	Šeky	... 58
4.4.1	Cestovní šeky	... 59
4.5	Elektronický platební styk	... 60
4.6	Finanční arbitř	... 63
<u>5.</u>	<u>Ostatní bankovní obchody</u>	... 66
5.1	Bankovní obchody v rámci investičního bankovníctví	... 66
5.2	Výkon depozitářské činnosti	... 69
5.3	Bankovní leasing	... 70
5.4	Smlouva o bankovním uložení věci	... 72
5.5	Pronájem bezpečnostních schránek	... 73
	<u>Závěr</u>	... 75
	<u>Prameny</u>	... 77

Úvod

Banky můžeme označit jako subjekty podnikatelského charakteru, které se ale od jiných podniků odlišují jednak předmětem svého podnikání, ale také řadou specifických rysů. Na jejich činnost se také vztahuje mnoho pravidel odlišných od obecné úpravy podnikání. Základní cíl činnosti banky je však shodný jako u jiných podniků, tedy dosažení co největšího zisku.

Banky můžeme definovat z funkčního nebo z právního hlediska. Z funkčního hlediska jsou banky druhem finančního zprostředkovatele, jehož hlavním úkolem je zprostředkování pohybu finančních prostředků mezi různými ekonomickými subjekty. Z právního hlediska je banka jako subjekt podrobně upravena ve speciálních zákonech. U nás je základním právním předpisem upravujícím činnost a organizaci bank *zákon č. 21/1992 Sb. o bankách*.

Podle tohoto zákona je banka charakterizována čtyřmi znaky: jedná se o právnickou osobu se sídlem v České republice založenou ve formě akciové společnosti, která přijímá od veřejnosti vklady, poskytuje úvěry a k těmto činnostem má udělenou bankovní licenci.

Základním znakem, kterým se banka odlišuje od jiných podniků je oprávnění přijímat vklady od veřejnosti. Tato činnost spolu s oprávněním vydávat elektronické peněžní prostředky je vyhrazena pouze bankám, jiné subjekty by je mohly vykonávat pouze na základě výslovného zmocnění v zákoně. Naproti tomu druhou hlavní bankovní činností, poskytováním úvěrů, se mohou zabývat i jiné podnikatelské subjekty.

Banky plní v ekonomice řadu úloh. Mezi ty základní patří finanční zprostředkování, které provádějí na ziskovém principu a snaží se získaný kapitál umisťovat tam kde přináší nejvyšší zhodnocení. Další důležité funkce banky jsou emise bezhotovostních peněz v podobě záznamů na bankovních účtech a provádění bezhotovostního platebního styku mezi účty svých klientů.

Nezbytnou náležitostí k zahájení bankovní činnosti je bankovní licence, kterou žadatelům uděluje při splnění předepsaných podmínek Česká národní banka. Tato licence kromě dvou základních činností může opravňovat své držitele i k výkonům jiných, tzv. vedlejších bankovních činností, které jsou v ní výslovně uvedeny. Mezi ně patří např. investování do cenných papírů, platební styk, poskytování záruk, poskytování investičních služeb, vydávání hypotečních zástavních listů a další.

Kromě přísných podmínek, které banky musí splnit při svém vzniku jsou banky povinny dodržovat i další pravidla během své existence. Tato pravidla se nazývají bankovní regulace a jsou obsaženy jednak v Zákoně o bankách, ale také v dalších právních předpisech vydaných Českou národní bankou. Té je také svěřen bankovní dohled nad jejich dodržováním. Bankovní regulace se dotýká hlavně oblastí správy a řízení bank, kapitálové přiměřenosti, úvěrové angažovanosti, pravidel likvidity, pravidel obezřetného podnikání a sdělování informací.

Banky v rámci své činnosti nabízejí svým klientům mnoho různých obchodů. I když se tyto obchody navzájem od sebe mohou dost odlišovat, lze u nich najít několik shodných rysů. K těm patří nehmotný charakter, dualismus a vzájemná podmíněnost těchto obchodů.

Nehmotný charakter bankovního obchodu znamená, že pro jeho hodnotu jsou významné především nehmotné faktory. Z toho také vyplývají jejich další významné vlastnosti – jsou abstraktní, nejsou skladovatelné a nejsou patentovatelné. *Dualismus* znamená, že jednotlivé obchody jsou spojením věcné a hodnotové stránky. Hodnotovou stránku představuje finanční objem bankovního obchodu, věcnou zase jejich objem co do počtu. *Vzájemná podmíněnost* některých bankovních produktů je odvozena už z jejich povahy, kdy podmínkou pro poskytnutí jedné bankovní služby je současné využívání jiné služby nabízené bankou.¹ Významné postavení má v tomto směru vedení běžných účtů pro klienty, bez kterých banky nemohou pro své klienty zprostředkovat např. bezhotovostní platební styk. Banky ale často kladou podmínku vedení účtu i jako předpoklad pro poskytování úvěrů a dalších služeb. U jiných bankovních produktů tato podmíněnost vyplývá z rozhodnutí samotné banky s cílem lepší nabídky služeb klientům.

Bankovní obchody lze členit z různých hledisek. Pro účely své práce jsem zvolil členění, které vychází z účelu, který plní konkrétní bankovní produkt pro klienta banky.² Výsledkem je rozdělení obchodů do přibližně čtyř základních skupin. První z nich tvoří *finančně úvěrové obchody*, které umožňují klientům získat finanční prostředky od banky. Do této skupiny patří hlavně nejrůznější druhy úvěrů poskytované bankami. Druhá skupina zahrnuje *depozitní bankovní obchody* při kterých klienti ukládají v bance své volné finanční

¹ Bankovníctví pro bankéře a klienty, Petr Dvořák, 3. vydání, Praha: Linde, 2005, 252. str

² Bankovníctví pro bankéře a klienty, Petr Dvořák, 3. vydání, Praha: Linde, 2005, 256. str

prostředky. Kromě běžných a vkladových účtů zahrnuje tato skupina i další produkty bank umožňující uložení a zhodnocení peněžních prostředků jako jsou vkladní knížky, vkladní listy a další druhy cenných papírů vydávaných bankami. Do třetí skupiny se řadí *bankovní obchody v oblasti platebního styku*, které umožňují klientům provádět hotovostní nebo bezhotovostní platební styk prostřednictvím banky. A konečně do poslední skupiny, kterou jsem nazval *ostatní obchody*, jsem zařadil některé produkty investičního bankovníctví, depozitářskou činnost bank, poskytování leasingu a bankovní úschovu.

1.1 Rizika bankovních obchodů

Téměř všechny bankovní obchody jsou spojeny s určitými riziky. Vzhledem k významu bankovních institucí v ekonomickém životě je třeba, aby banky těmto rizikům věnovaly značnou pozornost a prováděly jejich sledování, hodnocení a řízení. Rizika bankovních obchodů můžeme rozdělit do tří základních skupin - úvěrové riziko, tržní riziko a operační riziko. K jejich minimalizaci jsou bankám předepsána určitá pravidla upravující zejména oblasti kapitálové přiměřenosti, úvěrové angažovanosti a zajištění likvidity.

Úvěrové riziko vzniká z úvěrových obchodů a záruk poskytnutých bankou. Znamená nebezpečí, že klient nebude řádně plnit své závazky vůči bance ze splatných úvěrů. Z bankovních rizik patří úvěrové riziko k těm nejvýznamnějším. Lze se mu bránit zejména diverzifikací úvěrů, zajištěním úvěrů a stanovením způsobů a podmínek poskytování úvěrů.

Tržní riziko nepředstavuje specifické riziko bankovních obchodů, ale jedná se kategorii, do které patří úrokové riziko, měnové riziko a další rizika vyplývající z vývoje cen na finančních trzích. *Úrokové riziko* vyplývá z náhlých změn úrokových sazeb, které mohou mít nepříznivý dopad na zisk

banky, jestliže banka získá úvěrové zdroje za vyšší úrok, než za jaký je poskytne klientovi. *Měnové riziko* je svou povahou blízké úrokovému riziku. Vyplývá ze změn tržních měnových kurzů a jeho výše závisí na měnové struktuře aktiv a pasiv.³

Operační riziko je poměrně nová kategorie bankovních rizik, kterou zavedl nový dokument upravující kapitálovou přiměřenost známý jako *Basel II*. Ten také obsahuje definici operačního rizika, podle které se jedná zejména o riziko vyplývající z vad nebo selhání vnitřních postupů bank, dále zahrnuje selhání lidského faktoru, ať už úmyslné nebo nedbalostní, ztráty způsobené vnějšími událostmi a ztráty mající původ v selhání systémů. Pod pojmem vnější události jsou zahrnuty například živelné pohromy, ale také kriminální činnost. Pojem selhání systémů obsahuje jak případné selhání počítačových systémů bank, tak i selhání jiných institucí, na které jsou banky při provádění svých činností závislé.

Dalším rizikem ovlivňujícím činnost bank je *riziko likvidity*. To znamená schopnost banky dostat v kterémkoliv okamžiku svým splatným závazkům a vyplatit klientům jejich splatné vklady nebo provést platbu z účtu klienta.⁴ Za tím účelem musí mít k dispozici příslušné množství likvidních aktiv, ať už ve formě povinných rezerv nebo zůstatků na účtech jiných bank. Opatřit si je mohou také úvěrem nebo prodejem cenných papírů.

Pravidla nazývaná *Basel II* jsou dokumentem, který vypracoval Basilejský výbor pro bankovní dohled za účelem nové úpravy kapitálové přiměřenosti přizpůsobené vývoji finančních trhů. *Basel II* je vystaven na třech pilířích. *Prvním pilířem* je měření úvěrového, tržního a operačního rizika a stanovení odpovídajících kapitálové přiměřenosti. Obsahuje několik způsobů výpočtu kapitálového požadavku a umožňuje bankám zvolit si i metodu vlastní. *Druhým pilířem* je dohled nad bankami příslušnými orgány dozoru, zejména

³ Peněžní ekonomie a bankovníctví, Zbyněk Revenda a kol., 4. vydání, Praha: Management Press, 2005, str. 131

⁴ Finanční právo, Milan Bakeš a kol., 3. vydání, Praha: C.H.Beck, 2003, str. 615

zda banky při výpočtu kapitálového požadavku postupovaly správně a zda metody použité bankami pro měření rizik a další vnitřní postupy jsou na dostatečné úrovni. *Třetí pilíř* upravuje tržní disciplínu a klade požadavky na transparentnost podnikání a zveřejňování informací. Banky mají povinnost zveřejňovat informace, které umožní veřejnosti a jiným subjektům sledovat a hodnotit činnost a rizikovost bank. Pravidla a zásady Basel II byla transformována do unijního práva směrnicemi Evropského Parlamentu a Rady 2006/48/ES a 2006/49/ES. Jejich provedení v českém právním řádu má zajistit jednak novelizace stávajících zákonů upravujících bankovní činnost⁵ a dále vydání nové vyhlášky ČNB o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry.

---

⁵ novela Zákona o bankách a některých dalších souvisejících zákonů má nabýt účinnosti 1.7.2007

Poskytování úvěrů je jednou z hlavních činností, kterými se banky zabývají. V základní podobě těchto obchodů banky poskytují třetím osobám peněžní prostředky, ty jsou jim následně příjemci úvěru povinni splatit ve stanovených lhůtách i se smluvenými úroky. Pro banky představují zisky z úrokových obchodů nejvýznamnější zdroj zisku. Na druhou stranu poskytování úvěrů je spojeno s řadou rizik, na která banky musejí brát ohled.

Kromě klasického poskytování peněžních prostředků do této skupiny bankovních obchodů patří i takové obchody, při kterých banka klientovi peněžní prostředky bezprostředně neposkytuje, pouze se zaručuje za jeho závazek. Podle formy poskytnutí úvěru lze tedy rozčlenit dvě základní skupiny bankovních úvěrových obchod. *Peněžní úvěry*, kterými banky poskytují klientům hotovost a *závazkové úvěry a záruky*.

Bankovní úvěry lze členit podle mnoha hledisek. Kromě již zmíněného hlediska formy poskytnutí úvěru je nejvýznamnější zejména *hledisko příjemce úvěru*. Banky podle příjemce zpravidla rozčleňují úvěry na úvěry poskytované fyzickým osobám, úvěry poskytované podnikatelským subjektům a úvěry poskytované veřejnému sektoru.

Další způsoby členění, které připadají v úvahu je členění *podle délky splácení* na úvěry krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé, členění *podle účelu použití* na úvěry účelově omezené a neomezené a členění *podle zajištění* na úvěry zajištěné a nezajištěné.

Banky poskytují klientům úvěry na základě smlouvy o úvěru. Samotné uzavření smlouvy je jenom jedním z kroků v procesu poskytování úvěrů, o ostatních se krátce zmíním dále.

Smlouva o úvěru je jako samostatný smluvní typ upravena v obchodním zákoníku. Má povahu absolutního obchodu, je tedy povinně podrobena režimu obchodního zákoníku bez ohledu na povahu subjektu, se kterým ji banka uzavírá. Téměř všechna ustanovení obchodního zákoníku upravující smlouvu o úvěru mají dispozitivní povahu. Platí tedy pouze pro případ, že si strany ve smlouvě nesjednají jinou úpravu vzájemných práv a povinností.

Ve smlouvě o úvěru se banka zavazuje klientovi, že mu na jeho žádost poskytne peněžní prostředky ve smluvené výši. Podle povahy sjednávaného úvěru nemusí jít vždy bezprostředně o poskytnutí peněžních prostředků. Úvěr může mít i povahu dohodnutého úvěrového limitu v jehož rámci může klient čerpat prostředky dle své úvahy a podle momentálních potřeb. Klient se na druhou stranu zavazuje bance, že tyto prostředky splatí ve smluvené lhůtě a dále se zavazuje z nich platit sjednané úroky. Kromě těchto podstatných náležitostí může smlouva obsahovat i vymezení účelu, pro který mohou být poskytnuté prostředky použity. Jsou-li prostředky účelově vázány, strana čerpající úvěr je povinna doložit, že byly a nebo budou použity pouze ke smluvenému účelu. Porušení povinnosti účelového určení je ze zákona důvodem k odstoupení od smlouvy. Banky také mohou vyžadovat, aby splacení úvěru bylo zajištěno ve smlouvě stanoveným způsobem. Způsoby i nutnost zajištění mohou být vyžadovány různě u různých druhů úvěru, zejména při menších úvěrech poskytovaných fyzickým osobám banky na požadavku zajištění netrvají. Důležitá při tom může být i samotná osoba klienta, jeho finanční zázemí a platební minulost.

Kromě vlastní smlouvy o úvěru práva a povinnosti stran upravují banky i vlastními obchodními podmínkami. Ty učiní obsahem smlouvy tím, že na ně ve smlouvě o úvěru odkáží a přiloží jejich písemné vyhotovení. Kromě Všeobecných obchodních podmínek mohou banky vydat i obchodní podmínky zaměřené na specifické úvěrové obchody. V obchodních podmínkách banky blíže upravují zejména druhy poskytovaných úvěrů, náležitosti smluv o úvěrech, způsoby čerpání úvěrů, určení výše úroků, splácení a zajištění úvěrů a také postup v případě porušení smluvních povinností. Nicméně smluvní ujednání mají před ustanoveními obchodních podmínek přednost, proto jsou-li v rozporu, postupuje se podle znění smlouvy. Pokud ovšem určitá otázka není ve smlouvě upravena postupuje se podle obchodních podmínek, eventuálně podle ustanovení obchodního zákoníku.

Samotné uzavírání smluv o úvěrech se skládá z několika částí, které odráží jednak význam těchto obchodů pro banky jako jeden z hlavních zdrojů příjmů, ale také se snaží co nejvíce eliminovat úvěrové riziko, které je jedním z hlavních rizik bankovních obchodů.

Na počátku všeho stojí žádost klienta o poskytnutí určitého úvěru. Pro tu používají banky vlastní připravené formuláře a její náležitosti bývají upraveny i v obchodních podmínkách. Pokud klient vyplní požadavky bank obsažené v žádosti a poskytne i požadované dokumenty, následuje fáze vyhodnocování žádosti a prověřování klienta. Na tu kladou banky velký důraz, neboť správné prověření klienta a jeho zázemí pomáhá snížit úvěrové riziko daného obchodu. Prověřování bývá odlišné podle poskytovaného úvěru - při úvěrech s větším objemem poskytovaných podnikatelským subjektů postupují banky s větší opatrností, než při malých úvěrech určených pro fyzické osoby. Pokud banka dojde k závěru, že poskytnutí úvěru není spojeno rizikem přesahujícím určitou hranici, následuje další fáze. Při té banka a žadatel o úvěr projednávají samotný obsah smlouvy a jednotlivé okolnosti úvěru, zejména částku, způsob čerpání, úročení, způsob a délku splácení a případné zajištění.

Jak jsem se již zmínil, nejdůležitější fází při uzavírání smlouvy je fáze prověřování žadatele o úvěr. Banky v ní vyhodnocují informace o žadateli za účelem posouzení žádosti o úvěr a jejího schválení nebo odmítnutí. Tyto informace získávaly přímo od klientů, ale v poměrně nedávné době se objevily nové možnosti, jak takové informace získat. Jedná se o tzv. *úvěrové registry*, které obsahují údaje o úvěrech poskytnutých žadatelům v minulosti a těch, kterými jsou zatíženi i v současnosti. Dají se tak získat zejména údaje o momentálním úvěrovém zatížení žadatele a jeho případné úvěrové morálce při splácení úvěrů poskytnutých v minulosti. V ČR v současnosti existují dva takové úvěrové registry. Odlišují se osobami, které je spravují a také okruhem subjektů, kterých se informace v registru týkají.

První registr je spravován ČNB a označuje se jako Centrální registr úvěrů. Působí od listopadu roku 2002. Zřízen byl novelou Zákona o bankách, přístup k jeho informacím je dále upraven ve vyhlášce ČNB č. 164/2002 Sb. Evidují se v něm stanovené úvěrové informace týkající se právnických osob a fyzických osob podnikatelů. Bežných fyzických osob a jejich úvěrů se tedy netýká. Jeho účastníky jsou všechny banky a pobočky zahraničních bank působící na území ČR a osoby stanovené zákonem. Účastníci registru jednou měsíčně aktualizují zachycované údaje, tak aby odpovídaly skutečnému stavu. Vzhledem k tomu, že údaje registru podléhají bankovnímu tajemství, byla účastníkům stanovena povinnost ochrany údajů o klientech i jiného účastníka tak, jako by dotyčný klient byl jejich vlastním. Samo sdílení údajů v registru se za porušení bankovního tajemství nepovažuje. Osoba, která je předmětem údajů má právo se s nimi seznámit.

Druhým registrem je Bankovní registr klientských informací spravovaný soukromou osobou Czech Banking Credit Bureau a.s. Jejími členy mohou být pouze banky a pobočky zahraničních bank působící v tuzemsku. Tento registr

působí také od roku 2002 a eviduje údaje o klientech fyzických osobách bank na registru zúčastněných. Jsou v něm údaje týkající se všech poskytnutých úvěrů, podaných žádostí o úvěr, ale i o nepovoleného přečerpání debetního limitu. Údaje o klientovi je možno získat jak ze současnosti, tak i z období předešlých čtyř let.

2.2 Spotřebitelské úvěry

Spotřebitelské úvěry představují velkou část bankami nabízených úvěrových obchodů. Nejedná se o specifický typ úvěru, ale spíše o určitou kategorii úvěrů, do které spadají všechny ty bankami poskytované úvěry, které vykazují stanovené definiční znaky spotřebitelských úvěrů, tak jak je vymezuje *zákon č. 321/2001 Sb. o některých podmínkách sjednávání spotřebitelských úvěrů*.

Zákon o spotřebitelských úvěrech definuje takové úvěry jednak pozitivně, stanovením určitých znaků, které musí úvěry vykazovat, aby je bylo možno zařadit do této kategorie a dále negativně, kdy taxativním výčtem stanoví případy, ve kterých se ze zákona o spotřebitelský úvěr nejedná. K základním znakům patří, že příjemcem takového úvěru může být pouze fyzická osoba, která prostředky čerpané z úvěru smí použít k uspokojení svých osobních potřeb, nikoli k podnikatelské nebo obchodní činnosti. Poskytovatelem spotřebitelského úvěru může být každá instituce nebo osoba, která tak činí v rámci své obchodní podnikatelské činnosti. Zákon se tedy nevztahuje pouze na úvěry poskytované bankami, ale i jiné finanční úvěrové instituce. Z takového vymezení vyplývají určité charakteristické znaky spotřebitelských úvěrů. Příjemci prostředky z těchto úvěrů používají pro svoji soukromou potřebu, nevytvářejí jimi zdroje ke splácení úvěru. Také finanční objem těchto úvěrů bývá často menší než u úvěrů poskytovaných podnikatelským subjektům nebo

věřejné správě.⁶ S rostoucí mírou zadluženosti domácností stoupá i význam úvěrových registrů evidujících jednotlivé dlužníky a usnadňujících bankám rozhodování o poskytnutí úvěru.

Zákon o spotřebitelských úvěrech upravuje také některé okolnosti uzavírání smluv o spotřebitelských úvěrech. Tyto smlouvy musejí být uzavřeny písemnou formou a dále musejí obsahovat i stanovené údaje vztahující se k úvěru, jeho úročení, splátkám a splacení. Smlouva také musí umožnit spotřebiteli splacení úvěru před dobou jeho splatnosti. Pokud by tyto náležitosti nebyly splněny, může spotřebitel nedostatky uplatnit u věřitele. Úrok úvěru se poté stanoví podle diskontní sazby ČNB platné pro období, ve kterém byla smlouva uzavřena.

Další právní úprava zaměřená na ochranu spotřebitelů, která se vztahuje i na spotřebitelské úvěry je obsažena v občanském zákoníku v rámci úpravy spotřebitelských smluv. *Spotřebitelská smlouva* nepředstavuje zvláštní smluvní typ, ale jedná se o právní úpravu, která dopadá na právní vztahy vzniklé z různých smluv, pokud tyto vyhovují stanoveným podmínkám.⁷ Podmínkou pro klasifikaci určité smlouvy jako smlouvy spotřebitelské je, že jednou smluvní stranou musí být dodavatel, který při uzavírání smlouvy jedná v rámci své obchodní nebo podnikatelské činnosti a na druhé straně musí stát spotřebitel, který naopak uzavřením smlouvy sleduje pouze uspokojení svých soukromých potřeb. Pro oblast bankovních obchodů má význam zejména úprava smluv o poskytování finančních služeb uzavřených na dálku. Ta dopadá nejen na úvěrové obchody, ale i na další služby poskytované bankou, jestliže při sjednávání smluv o jejich využívání jsou použity prostředky komunikace na dálku. Zvláštností této úpravy v oblasti finančních služeb je, že jí může využít pouze spotřebitel fyzická osoba, na rozdíl od obecné úpravy spotřebitelských smluv, kde nehraje roli zda spotřebitelem je fyzická, nebo právnická osoba.

⁶ Bankovníctví pro bankéře a klienty, Petr Dvořák, 3. vydání, Praha: Linde, 2005, str. 535

⁷ Některé aspekty ochrany spotřebitele ve smlouvě o běžném účtu, Petr Liška, Právní rozhledy, č.3/2007, str. 82

Zákon poskytuje ochranu spotřebitelům zejména uložením informační povinnosti dodavateli a umožněním spotřebiteli odstoupit v zákonné lhůtě od smlouvy a to i bez důvodu a jakýchkoliv sankcí. Dále zákon vyslovuje určité požadavky na obsah spotřebitelských smluv a obsahuje demonstrativní výčet nepřipustných smluvních ujednání. Pokud je ve smlouvě takové ujednání přítomné, může se spotřebitel dovolat jeho neplatnosti, eventuelně též neplatnosti celé smlouvy.

Jelikož je spotřebitelský úvěr vymezen zejména osobou jeho příjemce a účelem, na který je poskytován, mohou banky pro jeho sjednávání využít nejen smlouvu o úvěru upravenou v obchodním zákoníku, ale i *smlouvu o půjčce*, která je jako smluvní typ upravena v občanském zákoníku. Kromě samotné smlouvy bývají některé otázky upraveny i v obchodních podmínkách bank, vztahujících se ke spotřebitelským úvěrům. Pokud smlouva v dané věci mlčí, uplatní se úprava obsažená v obchodních podmínkách. Jinak platí, že odchýlná ustanovení smlouvy mají před ustanoveními obchodních podmínek přednost.

Také v případě formy, v jaké je úvěr poskytován, je možno využít několika různých variant. Kromě jednorázového vyplacení v hotovosti nebo bezhotovostního převodu na účet klienta je možno sjednat i tzv. revolvingové čerpání úvěru. To se vyznačuje nepravidelností čerpání úvěru, které záleží plně na úvaze klienta. Ve smlouvě banka s klientem dohodne úvěrový rámec, který má klient k dispozici a ten může v jeho rámci čerpat prostředky prostřednictvím kontokorentního účtu nebo úvěrové karty. Různé varianty spotřebitelských úvěrů se mohou projevit i v tom, zda je banky poskytnuty jako účelově omezené pouze ke smluvenému účelu, nebo účelově neomezené. Také ve fázi sjednávání úvěru a jeho zajištění mohou banky stanovit podmínky rozdílně tak, aby tyto obchody přizpůsobily co nejširšímu okruhu klientů. U některých poskytovaných úvěrů tak nemusí vyžadovat, aby měl dlužník otevřen v bance zároveň i účet, stejně tak se může lišit i okruh dokumentů nutných k uzavření smlouvy. Co se týče způsobů zajištění, ty jsou ovlivněny

zejména tím, že spotřebitelské úvěry znějí zpravidla na menší částky. V některých případech banky nevyžadují zajištění žádné, jinak se používá zejména ručení třetích osob, zástavní právo k pohledávce, dohoda o srážkách ze mzdy aj.

2.3 Kontokorentní úvěry

Kontokorentní úvěry představují v současnosti velmi rozšířený typ bankami poskytovaných úvěrů, dostupný širokému okruhu bankovních klientů. Banky tyto úvěry nabízejí jak fyzickým osobám, které jsou majiteli běžných účtů vedených u dotyčné banky, tak i právnickým osobám a podnikatelům.

Základním předpokladem poskytnutí tohoto úvěru je, že žadatel musí mít veden v bance běžný účet. Banka poté na základě jeho písemné žádosti rozhodne, zda a v jaké výši umožní majiteli účtu i čerpání prostředků v rámci sjednaného úvěrového limitu. V případě žádostí fyzických osob jsou tyto vyřizovány zpravidla automaticky kladně, pouze při stanovení výše úvěrového limitu se přihlíží k finančním poměrům žadatele. Smlouva o sjednání kontokorentního úvěru bývá často uzavírána současně se smlouvou o otevření běžného účtu, k němuž je tento úvěr vázán. Může být sjednána ale i následně. V případě právnických osob a podnikatelů, kde úvěrové limity mohou dosahovat vyšších částek, musí být žádost podložena určitými dokumenty a je zkoumána podobně jako v případě žádosti o jiný typ úvěru.

Základní úprava práv a povinností je obsažena ve smlouvě o poskytnutí kontokorentního úvěru. Ta musí obsahovat zejména výši poskytovaného úvěrového limitu, který může klient využít a dále dobu, na kterou je kontokorentní úvěr poskytován. Dále smlouva obsahuje úrokové sazby, kterým kontokorentní úvěr podléhá a případné další poplatky spojené s jeho čerpáním. Součástí smlouvy bývají i obchodní podmínky bank pro tento typ úvěru, které

mohou upravovat některé otázky čerpání a splácení úvěru, kterými se smlouva sama nezabývá. V případě, že banka kontokorentní úvěr sjednává s fyzickou osobou, musí smlouva vyhovovat i požadavkům kladeným Zákonem o spotřebitelských úvěrech, neboť spadá do této kategorie úvěrů.

Pro klienty je kontokorentní úvěr výhodný především možnostmi čerpání a splácení. Tento typ úvěru není účelově omezen. Fyzické osoby jej využívají k překlenutí krátkodobého nedostatku peněžních prostředků, u podnikatelů může nahradit krátkodobé provozní úvěry. Čerpání úvěru se děje automaticky, jestliže k provedení platební transakce na účtu klienta není dost peněžních prostředků. Ke splácení dochází také automaticky platbami došlými na účet, ke kterému je úvěr zřízen. Vzhledem k vyšším úrokovým sazbám je tento typ úvěru vhodný pouze pro krátkodobé opatření finančních prostředků.

2.4 Kreditní úvěrové karty

Snaha rozšířit dostupnost úvěrových obchodů pro co nejširší okruh klientů a konkurovat jiným úvěrovým institucím vedla banky k tomu, že začaly nabízet možnosti poskytnutí úvěrů, které nevyžadují, aby klient měl u banky vedený běžný účet. Tento bankovní úvěrový obchod banky nabízejí jak fyzickým osobám, kde plní úlohu spotřebitelského úvěru, tak i podnikatelským subjektům.

Kreditní kartu banky vystaví na základě písemné žádosti. Ta musí být doprovázena, zejména v případě podnikatelských subjektů, určenými doklady a dokumenty. Banky zpravidla nevyžadují, aby měl u nich žadatel otevřený běžný účet, záleží ale také na podmínkách konkrétní banky. Pokud banky žádosti vyhoví, uzavřou se žadatelem písemnou smlouvu o otevření kreditního úvěru a vydání kreditní karty. Ve smlouvě, resp. v obchodních podmínkách bank vztahujících se k tomuto druhu úvěru, které jsou součástí smlouvy, jsou

upraveny základní náležitosti úvěrového vztahu, zejména výše úvěrového limitu, způsoby jeho čerpání, úročení a splácení úvěru. Tento typ úvěru patří mezi revolvingové úvěry, jehož čerpání se uskutečňuje zejména prostřednictvím platebních transakcí kreditní kartou. Tu lze využít jak k bezhotovostním platbám u obchodníků, tak k výběrům hotovosti z bankomatů a na pobočkách bank. Z čerpané částky úvěrového limitu je klient potom povinen zaplatit měsíčně stanovenou minimální částku.⁸ Banky klientům poskytují tzv. bezúročné období v různé délce, během kterého mohou splatit dlužnou částku a nebudou jim k ní účtovány úroky.

2.5 Úvěry ze stavebního spoření

Tyto úvěry jsou poskytovány stavebními spořitelny účastníkům stavebního spoření při splnění všech předepsaných podmínek. O stavebním spoření pojednám v následující části věnované bankovním depozitním obchodům, nyní se budu věnovat pouze jeho úvěrové části.

Poskytnutí úvěru navazuje na fázi spoření. Po splnění stanovených podmínek má účastník stavebního spoření právo na poskytnutí úvěru ze strany stavební spořitelny. Podmínky upravují kromě *zákona* č. 96/1993 Sb. o *stavebním* spoření hlavně Všeobecné obchodní podmínky bank. K základním podmínkám patří dodržení minimální doby spoření. Zákon stanoví, že minimální čekací doba na úvěrové prostředky nesmí být kratší než 24 měsíců od počátku doby spoření. Účastník dále musí dosáhnout spořením určité výše cílové částky. Tu mohou obchodní podmínky upravit různě podle různých tarifních variant stavebního spoření. Další podmínka ukládá účastníkovi dosáhnout určité výše tzv. ohodnocovacího čísla. Metody jeho výpočtu jsou stanoveny v obchodních podmínkách a mohou se u jednotlivých spořitel

⁸ Bankovní služby v praxi, Zbyněk Kalabis, 1. vydání, Brno: Computer Press, 80. str

lišit. Obecně se dá říct, že záleží zejména na délce spoření a množství uložených prostředků. Významnou podmínkou pro poskytnutí úvěru je i dohodnutí způsobu jeho zajištění. Konkrétní způsob zajištění je určen ve smlouvě o úvěru, v úvahu připadají zejména zřízení zástavního práva, ručitelský závazek třetí osoby, vinkulace vkladu a další způsoby.

Poskytnutí úvěru ze stavebního spoření je předmětem samostatné smlouvy o úvěru, která upravuje podmínky pro čerpání a splácení úvěru. Jestliže stavební spořitelna vydá úvěrové obchodní podmínky, ty potom tvoří nedílnou součást smlouvy a dotvářejí její obsah, pokud se od nich smlouva vysloveně neodkloní. Úvěr ze stavebního spoření patří mezi účelově určené úvěry. Účely na které mohou být úvěrové prostředky použity jsou taxativně vypočteny v Zákoně o stavebním spoření, který je označuje pojmem *bytové potřeby*. Mezi ně se řadí zejména výstavba nebo koupě bytového domu, rodinného domu nebo bytu, změna stavby na bytový dům, rodinný dům nebo byt a další. Zákon dále vysloveně stanoví, že bytová potřeba se musí nacházet na území ČR. Účastník je povinen prokázat, že peněžní prostředky budou použity na účel sjednaný v úvěrové smlouvě. Pokud by je použil k jinému než smluvenému účelu, může stavební spořitelna vůči němu uplatnit sankce podle znění smlouvy o úvěru.

Přestože účastník nesplňuje všechny základní podmínky pro poskytnutí úvěru, zákon umožňuje spořitelnám, aby mu poskytly tzv. *překlenovací úvěr*. Maximální výše tohoto úvěru nesmí překročit cílovou částku a i v tomto případě se jedná o účelově určený úvěr, který lze použít pouze pro řešení bytových potřeb. Právní úprava je shodná s běžným úvěrem ze stavebního spoření, odlišnosti se nacházejí zejména v oblasti úročení.

Hypoteční úvěr patří ke klasickým bankovním úvěrovým obchodům. Jejich charakteristickým znakem je způsob zajištění zástavním právem k nemovitosti. Banky tyto úvěry poskytují jak fyzickým osobám, tak i podnikatelským subjektům a to buď ve formě účelově omezeného úvěru nebo úvěru bez účelového určení. Účelové hypoteční úvěry bývají určeny k financování bytových potřeb fyzických osob nebo k investicím do nemovitostí v případě podnikatelských subjektů. K dalším znakům hypotečních úvěrů patří delší doba splácení úvěru a také jejich větší finanční objem.⁹

Základním právním předpisem upravujícím hypoteční úvěry je, kromě obchodního zákoníku, *zákon č. 190/2004 Sb. o dluhopisech*. Ten definuje hypoteční úvěry jako úvěry zajištěné zástavním právem k nemovitosti, která se nachází na území ČR, členského státu Evropské unie nebo Evropského hospodářského prostoru. Zákon o dluhopisech upravuje hypoteční úvěry v souvislosti s hypotečními zástavními listy, jejichž emise představují možný zdroj pro financování těchto úvěrů.

Banky v současnosti nabízejí různé druhy hypotečních úvěrů. Prvním zásadním hlediskem pro jejich členění je to, zda tyto úvěry banky financují prostředky získanými emisemi hypotečních zástavních listů. Pokud pohledávky z hypotečních úvěrů slouží ke krytí emise těchto dluhopisů, vztahuje se na ně také úprava *Zákona o dluhopisech*. Ten stanoví, že v tom případě pohledávka z poskytnutého úvěru nesmí převýšit 70 % hodnoty zastavené nemovitosti sloužící k jeho zajištění, která navíc nesmí být zatížena zástavním právem jiné osoby se stejným nebo přednostním postavením, kromě v zákoně uvedených výjimek. Dále je také upraven postup při stanovení zástavní hodnoty zastavených nemovitostí. Banky ale mohou poskytování hypotečních úvěrů financovat i z jiných zdrojů, než jsou emise hypotečních zástavních listů. V

⁹ Bankovníctví pro bankéře a klienty, Petr Dvořák, 3. vydání, Praha: Linde, 2005, 527. str

tom případě se tato omezení neuplatní a banky mohou poskytnout poskytnout hypoteční úvěr i v hodnotě celé zastavené nemovitosti.

Hypoteční úvěry jsou tradičně vnímány jako úvěry účelové, určené na pořízení nemovitostí nebo investice do nemovitostí. I když tato podmínka v našem právním řádu již není a pro vymezení hypotečních úvěrů je rozhodující pouze způsob jejich zajištění, přesto se tento pohled udržuje i v nabídkách úvěrů jednotlivých bank. Ty pod označením hypoteční nabízejí úvěry určené na pořízení nemovitostí, investice do nemovitostí případně splácení úvěru poskytnutého na investice do nemovitostí. Kromě těchto úvěrů nabízejí také další druh úvěrů zajištěný zástavním právem k nemovitosti, který ale není účelově vázán. Takovéto hypoteční úvěry bez účelového určení potom označují jako tzv. *americké hypotéky*. U nich je významné zejména to, že při splnění zákonných podmínek se jedná o spotřebitelské úvěry a dopadá na ně úprava Zákona o spotřebitelských úvěrech. Z hlediska Zákona o dluhopisech není právně relevantní zda je hypoteční úvěr účelově určen nebo ne. Významné je pouze to, zda je financován prostřednictvím emise hypotečních zástavních listů.

2.7 **Eskontní úvěr**

Eskontní úvěr se řadí mezi tzv. směnečné úvěry, neboť probíhá s využitím směnek. Tento typ úvěru nabízejí banky podnikatelským a veřejnoprávním subjektům a řadí se mezi krátkodobé úvěry, nejčastěji bývá splatný do jednoho roku.

Tento úvěr poskytuje banka odkoupením obchodních směnek od majitele před dobou jejich splatnosti s tím, že je předloží v okamžiku splatnosti hlavnímu směnečnému dlužníkovi, avalistovi nebo jiným osobám zavázaným ze směnky a inkasuje jejich hodnotu. Majitel směnky tím získá úvěr ve výši

hodnoty směnky snižený o tzv. *diskont*. Ten je složen z případné provize banky a úroku za dobu od eskontu do splatnosti směnky. Úvěr je také specifický tím, že jej splácí odlišná osoba než jeho příjemce. Po tom banka vyžaduje splacení úvěrové částky, až když hlavní směnečný dlužník svůj závazek nesplní. Banky mohou poskytovat eskontní úvěr jednorázově anebo opakovaně na základě rámcové smlouvy o eskontu směnek.

Při poskytování eskontního úvěru se řídí banka *zákonem* č. 191/1950 Sb. *směnečným a šekovým* a *zákonem* č. 591/1992 Sb. *o cenných papírech*. Zákon směnečný a šekový kromě náležitostí směnek upravuje jejich převod na třetí osoby, Zákon o cenných papírech zase obsahuje ustanovení k úplatným převodům cenných papírů. Významný je také obsah obchodních podmínek konkrétní banky, které blíže specifikují podmínky poskytování těchto úvěrů, zejména náležitosti směnek, které banka přijímá k odkupu. Banky zpravidla odkupují pouze obchodní směnky, které jsou vystaveny za účelem poskytnutí obchodního úvěru a dosahují určité peněžní hodnoty. Banky mohou odkupovat jak tuzemské, tak zahraniční směnky. Směnky musí obsahovat všechny podstatné náležitosti stanovené zákonem a osoby směnečně zavázané musí být dostatečně bonitní.

Banky poskytují tento úvěr na základě písemné žádosti klienta. Pokud směnka vyhovuje všem podmínkám, které si banky kladou pro eskont směnek a směnečné osoby jsou dostatečně bonitní, může se banka rozhodnout uzavřít s klientem smlouvu o poskytnutí eskontního úvěru. Při uzavření smlouvy převede klient směnku na banku indosamentem. Součástí smlouvy je i závazek klienta zaplatit částku směnky v případě, že nebude proplacena hlavním směnečným dlužníkem.

Bankovní záruka je řazena mezi závazkové bankovní úvěrové obchody, při nichž banky přímo peněžní prostředky neposkytují, pouze se zaručují za peněžní nebo nepeněžní závazek svého klienta, na základě jehož žádosti banka záruku vystavila. Zajištění závazku klienta tímto způsobem dává jistotu příjemci bankovní záruky, že obdrží od banky peněžní plnění i v případě, kdy příkazce své závazky vůči němu nesplní.

Bankovní záruka vzniká písemným prohlášením vystavující banky v záruční listině, kterou se banka zavazuje vyplatit příjemci stanovenou peněžní částku, jestliže budou v určité době splněny podmínky uvedené v záruční listině. Právní úprava bankovní záruky je obsažena v obchodním zákoníku, přičemž ten stanoví, že se na bankovní záruku přiměřeně použijí i ustanovení o ručení. Bankovní záruka a závazkové vztahy z ní vyplývající patří mezi skupinu tzv. absolutních obchodů, které se řídí obchodním zákoníkem bez ohledu na povahu jejich účastníků. Kromě této úpravy vydala Mezinárodní obchodní komora v Paříži dva dokumenty upravující bankovní záruky. Jedná se o *Jednotná pravidla pro kontraktní záruky* a *Jednotná pravidla pro záruky vyplatitelné na požádání*. Tyto pravidla se však použijí jenom tehdy, pokud je na ně záruční listinou přímo odkázáno. Mohou se uplatnit jak v případě bankovních záruk s mezinárodním prvkem, tak i u tuzemských bankovních záruk.

O vystavení bankovní záruky žádá klient banku písemnou žádostí. Pokud shledá banka klienta dostatečně bonitním, může se rozhodnout s ním uzavřít smlouvu o poskytnutí bankovní záruky. Ta se řídí přiměřeně ustanoveními obchodního zákoníku upravujícími smlouvu mandátní. Ve smlouvě je obsažen závazek banky vystavit na příkaz klienta záruční listinu ve prospěch oprávněného. Klient se zavazuje splnit svůj závazek, za který se banka zaručila, řádně a včas a zaplatit za poskytnutí záruky úplatu. Součástí smlouvy

je i text záruční listiny. Mezinárodních bankovních záruk se často kromě banky příkazce účastní i další banka, buď v postavení avizující banky, kdy pouze oznamuje oprávněnému vystavení bankovní záruky nebo v postavení potvrzující banky, kdy dotyčnou bankovní záruku sama stvrzuje a tím přebírá závazek k peněžnímu plnění z ní vyplývající.

Oprávněný může uplatnit nárok z bankovní záruky pouze písemně, případně jiným způsobem stanoveným v záruční listině a musí přitom splnit všechny podmínky v ní uvedené. Bankovní záruka může být vystavena jako abstraktní nebo akcesorická. Akcesorická bankovní záruka je vázána na zajištěný závazkový vztah a banka může proti žádosti oprávněného o vyplacení záruky uplatnit námitky uvedené v záruční listině, které by mohl proti nároku uplatnit i příkazce.¹⁰ V případě abstraktní bankovní záruky vzniká bance povinnost zaplatit peněžní částku záruky již písemným uplatněním ze strany oprávněného, bez ohledu na zajišťovaný právní vztah mezi příkazcem a oprávněným.

K členění bankovních záruk se nejčastěji používá hledisko povahy závazku, který je jimi zajištěn. Pokud je jimi zajištěn platební závazek, hovoří se o *platebních zárukách*. Banky se mohou zaručit např. za zaplacení faktury za zboží nebo služby, za splacení úvěru, za zaplacení směnky apod. Jestliže je jimi zajištěn neplatební závazek, hovoří se o *neplatebních zárukách*. Banky se jimi mohou zaručit za řádné provedení závazku, za vrácení akontace, za nabídku klienta předloženou ve výběrovém řízení ad. Třetí skupinu tvoří tzv. *celní záruky*, kterými se banky zavazují za splacení celního dluhu

---

¹⁰ Bankovníctví, Stanislav Polouček a kol., 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, 238. str

3. **Bankovní depozitní obchody**

Depozitní obchody pro banku představují způsob získávání cizího kapitálu. Banky při nich vystupují v postavení dlužníka, jejich klienti naopak v postavení věřitele. Tyto obchody slouží bankám jako zdroj prostředků pro jejich úvěrové obchody.

Mezi depozitní obchody patří celá řada různých produktů, které lze rozdělit na dvě základní skupiny: *vkladové obchody* a *emisní obchody*. Tyto dvě skupiny se od sebe odlišují zejména oblastí právní úpravy, pojištěním prostředků v nich umístěných, tvorbou povinných minimálních rezerv a v obchodovatelnosti na sekundárním trhu.

3.1 **Vkladové obchody**

Vkladové obchody lze rozčlenit podle mnoha různých hledisek. Za základní dvě jsou považovány právní úprava, kterou se dané obchody řídí a časové hledisko.

Z pohledu právní úpravy můžeme vkladové obchody rozdělit na obchody upravené v obchodním zákoníku (smlouva o běžném a vkladovém účtu), obchody upravené v občanském zákoníku (vkladní knížky a vkladní listy, příp. jiné formy vkladů) a obchody se specifickou právní úpravou (např. stavební spoření.)

Z časového hlediska lze vkladové obchody rozdělit podle doby splatnosti na termínované, u nichž je dispozice s předmětem vkladu omezena na určitou dobu nebo určitou výpovědní lhůtou a netermínované, u nichž toto časové omezení není. Ty se proto označují také jako vklady na viděnou.

Běžné účty patří mezi základní bankovní obchody a jsou zpravidla i předpokladem pro využívání dalších bankovních služeb. Jejich hlavním účelem je dočasné uložení volných finančních prostředků a provádění bezhotovostního platebního styku. Prostředky na nich uložené jsou úročeny nízkou úrokovou sazbou, pro dlouhodobější vklady jsou proto vhodnější jiné bankovní depozitní produkty.

Základ právní úpravy běžného účtu je obsažen v obchodním zákoníku, který upravuje smlouvu o běžném účtu jako samostatný smluvní typ. Jedná se o tzv. absolutní obchod, který je podroben režimu obchodního zákoníku bez ohledu na povahu jeho účastníků. Úprava v obchodním zákoníku má převážně dispozitivní povahu a umožňuje stranám se od ní odchýlit odlišnými ujednáními ve smlouvě nebo odkazem na obchodní podmínky.

Běžné účty klientům zřizují banky na základě písemné smlouvy. Ve smlouvě se banka zavazuje od určité doby zřídit a vést pro klienta běžný účet ve sjednané měně. Na tento účet je povinna přijímat vklady a platby určené pro majitele účtu a provádět z něj výplaty a platby podle pokynů majitele účtu, případně jiných osob majících dispoziční právo k zůstatku na účtu. Kromě těchto podstatných náležitostí bývají ve smlouvě upraveny i další okolnosti vedení účtu, např. způsob zasílání výpisů o stavu a pohybech na účtu majiteli, stanovení výše úroků a poplatků, určení osob oprávněných disponovat s prostředky na účtu ad. Součástí smlouvy o zřízení běžného účtu je také odkaz na obchodní podmínky bank upravující vedení běžných účtů, které podrobněji upravují jednotlivé povinnosti smluvních stran, bližší náležitosti účtu a vedení účtu. Klient, pro kterého banka účet zřídila má postavení majitele účtu a on jediný je oprávněný nakládat s účtem, tzn. měnit nebo zrušit smlouvu o účtu. S prostředky na účtu mohou nakládat ale i jiné osoby, které k tomu majitel účtu zmocnil uvedením na podpisovém vzoru nebo jiným smluveným způsobem.

Běžné účty mají velmi blízký vztah i k jiným bankovním obchodům. Banky často podmiňují přístup k některým svým vybraným produktům nutností mít u nich vedený běžný účet. Na druhou stranu smlouvy o běžných účtech bývají velmi často uzavírány jakou součástí tzv. produktových balíčků, kdy současně se smlouvou o účtu klient uzavírá další smlouvy o využívání jiných produktů banky, které souvisejí s běžným účtem. Mezi takové smlouvy patří nejčastěji smlouva o vydání platební karty, smlouva o zpřístupnění služeb elektronického bankovníctví nebo smlouva o povoleném přečerpání účtu. Tato spojitost s dalšími bankovními obchody je pro banky výhodná, neboť jim přináší další zisk v podobě poplatků nebo úroků při užívání dalších bankovních služeb.

Banky také vytváří specifické formy běžných účtů určené pro různé druhy klientely. Mezi základní formy běžných účtů patří účty *osobní a podnikatelské*. Rozčlenění účtů na osobní a podnikatelské vyplývá z obchodních podmínek bank, kde si banky stanoví, že osobní účty fyzických osob nelze používat pro podnikatelskou činnost, podobně účty podnikatelské nemůže jejich zřizovatel používat k soukromým účelům. V rámci osobních běžných účtů mohou banky dále nabízet účty zaměřené na specifické části obyvatel, např. studenty nebo děti. Tyto účty bývají oproti klasickým běžným účtům zvýhodněny vyšším úročením zůstatku, absencí poplatků, výhodnějšími podmínkami pro čerpání kontokorentního úvěru aj.

Pokud není smlouva o běžném účtu uzavřena na dobu určitou, může být ukončena písemnou dohodou nebo výpovědí některé ze smluvních stran. Výpověď smlouvy ze strany klienta je účinná okamžikem jejího doručení bance, případně uplynutím sjednané výpovědní lhůty. Klient může také smlouvu vypovědět, i když byla uzavřena na dobu určitou. U výpovědi ze strany banky je třeba rozlišovat, zda k ní došlo z důvodu podstatného porušení smluvních povinností klienta nebo bez udání důvodu. Výpověď z důvodu podstatného porušení smluvních povinností klientem nabývá účinnosti doručením, přičemž zákon upravuje fikci doručení pro případ, že by se

výpověď nepodařilo majiteli účtu doručit. Výpověď bez udání důvodu nabývá účinnosti koncem měsíce následujícího po jejím doručení, v tomto případě už ale zákon fikci doručení nezná. Zákon výslovně stanoví, že smrtí majitele účtu smlouva nezaniká a banka dále pokračuje v přijímání plateb na účet a provádění výplat z účtu podle příkazů jeho majitele. Ve smlouvě ale majitel účtu může vymezit určité platby, které je banka po jeho smrti povinna neprovádět.

3.1.2

Spořicí účty

Jelikož úrokové sazby vztahující se k běžným účtům bývají pro klienty nevýhodné, banky se snaží tento nedostatek klientům nahradit. Jedním ze způsobů je zřízení tzv. *spořicího účtu*.

Banky klientům, kteří u nich mají otevřený běžný účet nabízejí zřízení spořicího účtu s výhodnější úrokovou sazbou, na který mohou ukládat přebytečné peněžní prostředky z běžného účtu. Jedná se o zvláštní typ běžného účtu, u kterého je smluvně omezena dispozice s prostředky na něm uloženými tak, že jej nelze využít k provádění bezhotovostních plateb a zpravidla ani k hotovostním výběrům nebo vkladům. Vklady a výběry mohou být prováděny pouze prostřednictvím běžného účtu (příp. účtu jiného typu), ke kterému byl spořicí účet založen. Klient si také může u běžného účtu nastavit limit, po jehož překročení budou peněžní prostředky zaslány automaticky na spořicí účet. Tyto účty bývají na rozdíl od termínovaných vkladů zřizovány na dobu neurčitou. Ve svých obchodních podmínkách mohou banky upravit další okolnosti založení a vedení tohoto účtu, jako např. minimální výši zůstatku, výpovědní lhůtu k prostředkům na něm uloženým a způsoby nakládání s těmito prostředky.

Vkladové účty představují depozitní produkt bank, který se k dlouhodobějšímu ukládání peněžních prostředků hodí více než běžné účty, protože jsou spojeny s vyššími úrokovými sazbami. Na druhou stranu je nelze využít k provádění plateb a dispozice s prostředky na nich uloženými podléhá smluvním omezením.

Vkladové účty jsou upraveny jako zvláštní smluvní typ v obchodním zákoníku. Stejně jako běžné účty i v jejich případě se jedná o absolutní obchod. Úprava je opět převážně dispozitivní a umožňuje bankám vytvářet různé varianty těchto účtů.

Vkladový účet se zřizuje písemnou smlouvou, ve které se banka zavazuje zřídit od určité doby účet ve sjednané měně a platit jeho majiteli z prostředků na účtu úroky. Majitel účtu se zavazuje vložit na účet peněžní prostředky a na smluvenou dobu je přenechat k využití bance. Součástí smlouvy jsou i obchodní podmínky banky, které doplňují ustanovení smlouvy a blíže specifikují vlastnosti vkladového účtu a práva a povinnosti stran.

Banky nabízejí zřízení vkladových účtů v různých variantách, pro nejrozšířenější používají označení *termínované vklady*. Termínované vklady mohou mít podobu jednorázového vkladu nebo podobu revolvingového vkladu. Jednorázový vklad představuje vklad pevné částky na předem dohodnuté období se stanovenou dobou splatnosti. Další vklady navyšující původní vklad banky zpravidla nepřipouštějí. Výběr vkladu je možný pouze ke dni splatnosti, pokud podmínky banky nepřipouštějí i výběr předčasný. Ten ale bývá sankcionován snížením úrokové sazby nebo prostřednictvím sankčních poplatků. Revolvingové vklady jsou termínované vklady, které se automaticky prodlužují na další sjednané období, pokud není ve stanovené lhůtě podána výpověď. Revolvingový vklad je možno zřídit pouze k běžnému účtu jehož prostřednictvím se provádějí vklady a výběry z revolvingového účtu. Aby

došlo k prodloužení na další sjednané období musí být na účtu určitá minimální výše prostředků. Kromě termínovaných účtů zakládáných na sjednané období mohou být vkladové účty uzavírány i na dobu neurčitou s předem sjednanou výpovědní lhůtou.

Oblast zániku závazkových vztahů ze smlouvy o vkladovém účtu není v obchodním zákoníku samostatně upravena a zákon odkazuje na přiměřené užití ustanovení upravujících smlouvu o běžném účtu. Vzhledem k dispozitivnosti těchto ustanovení a ustanovení o smlouvě o vkladovém účtu nelze vyloučit postup, kdy je ve smlouvě vyloučena možnost vypovědět vklad před okamžikem jeho splatnosti nebo možnost nakládat s prostředky před uplynutím výpovědní lhůty.

3.1.4

Vkladní knížky

Vklady na vkladních knížkách představují specifickou skupinu bankovních depozitních obchodů. Od předešlých způsobů uložení prostředků se odlišují zejména právní úpravou, která je obsažena v občanském zákoníku a způsobem nakládání s prostředky na nimi uloženými. Vkladní knížky patří k nejstarším formám spoření u nás. Oblíbené byly zejména v minulosti, v dnešní době množství peněžních prostředků na nich uložených klesá ve prospěch jiných vkladových produktů a některé banky je již ani nevydávají.

Vkladní knížka je doklad o vkladu, který vystavuje banka vkladateli proti přijetí jeho peněžních prostředků. Smluvní vztah mezi vkladatelem a bankou vzniká, na rozdíl od vkladů upravených v obchodním zákoníku, až složením peněžních prostředků a jejich přijetím ze strany banky. Nakládání s vkladem je možné pouze při předložení vkladní knížky bance a při dodržení případných smluvních omezení v ní obsažených.

Vkladní knížky se mohou vyskytovat v několika variantách. Dvě základní podoby představují tzv. *obyčejné* vkladní knížky a *výherní* vkladní knížky. Cestovní vkladní knížky, které jsou také právem předvídaný se již v současnosti nevydávají a jejich význam je spíše historický.

Obyčejné vkladní knížky mohou být sjednány s výpovědní lhůtou anebo bez výpovědní lhůty. V případě, že výpovědní lhůta je sjednána, je výběr ze zůstatku vázán na podání výpovědi a uplynutí výpovědní lhůty. Výběry před jejím uplynutím jsou zpravidla sankcionovány poplatky nebo srážkami z úroků.

Výherní vkladní knížky se od obyčejných odlišují tím, že s vkladem není spojeno právo na pobírání úroku, ale namísto toho se vkladní knížka účastní pravidelných slosování v souladu s bankovním Herním plánem s možností získat výnos ve formě peněžité prémie nebo výhry.

Základní právní úprava vkladů na vkladních knížkách je na rozdíl od běžných a vkladových účtů obsažena v občanském zákoníku a dále konkretizována ve vyhlášce č. 47/1964 Sb. Vkladní knížka musí obsahovat údaj o výši vkladu, jeho případné změny a konečný stav. Vkladní knížky mohou být podle platné právní úpravy vystaveny pouze na jméno, tzn. musí v nich být uvedena osoba oprávněná nakládat s vkladem. Dřívější forma vkladních knížek na doručitele byla v rámci harmonizace českého právního řádu s právem Evropské unie zrušena. Kromě identifikace vkladatele musí být ve vkladní knížce dále obsaženy i údaje o příjemci vkladu. Na základě dohody vkladatele a banky může být výplata peněžních prostředků vázána na splnění dohodnutých podmínek - zejména na sdělení hesla nebo přivolení třetí osoby.

Jelikož se vkladem je možno nakládat pouze proti předložení vkladní knížky, zákon upravuje možnost jejího *umoření* v případě ztráty, zničení nebo odcizení. Úprava umořovacího řízení vkladních knížek je odchylná od obecné úpravy umoření listin obsažené v občanském soudním řádu a řídí se ustanoveními prováděcí vyhlášky č.47/1964 Sb. Umořovací řízení zahájí banka

na návrh vkladatele nebo jiné osoby, která na tom má právní zájem. Zahájení řízení oznámí banka vyhláškou, kterou zveřejní ve své provozovně. Po dobu řízení s vkladem nelze nakládat. Uplynutím dvou měsíců od data uvedeného ve vyhlášce nastane umoření vkladní knížky a dojde k vydání nové nebo vyplacení vkladu navrhovateli.

3.1.5 Vkladní listy

Další formou vkladu, kterou upravuje občanský zákoník jsou vklady na vkladních listech. V zákoně jsou vkladní listy definovány jako potvrzení peněžního ústavu o pevném jednorázovém vkladu. Tyto vklady se od vkladů na vkladních knížkách v mnohém odlišují. Největší rozdíl spočívá v samotné povaze vkladních listů. Zatímco vkladní knížky představují pouze potvrzení o přijatém vkladu, vkladní listy svojí povahou odpovídají vymezení cenných papírů a bude se tedy na ně vztahovat úprava Zákona o cenných papírech. Vkladní list se od vkladních knížek odlišuje dále tím, že jde o jednorázový vklad znějící na pevnou částku. Po vydání vkladního listu nelze vklad zvyšovat ani z něj nijak vybírat. Částka, na kterou je vkladní list vydán na něm musí být uvedena. Vkladní listy mohou být v současnosti vydávány pouze jako cenné papíry na jméno. Dřívější úprava umožňující vydávání vkladních listů na doručitele byla zrušena spolu s úpravou vkladních knížek na doručitele v rámci tzv. boje proti praní špinavých peněz.

Úprava vkladních listů v občanském zákoníku je velmi stručná. Kromě základních náležitostí stanoví, že se na vkladní listy použijí přiměřeně i ustanovení o vkladních knížkách. Rozsah použitelných ustanovení je tedy omezen povahou vkladních listů. Na vkladní listy lze použít ustanovení upravující předložení vkladní knížky při nakládání s vkladem a ustanovení upravující postup při ztrátě nebo zničení vkladních knížek. Vkladní listy se

tedy budou umořovat stejným způsobem jako vkladní knížky, postupem podle vyhlášky č. 47/1964 Sb.

3.1.6 Svěřenecké účty

Svěřenecké účty představují specifický druh bankovních depozitních obchodů, který se od ostatních podstatně odlišuje. Tyto účty jsou také známé jako vázané účty, nebo v zahraničí pod názvem *escrow accounts*. Od ostatních bankovních vkladových obchodů se odlišují zejména svým účelem. Neslouží k provádění bezhotovostního platebního styku jako běžné účty ani k dočasnému uložení volných peněžních prostředků jako účty vkladové, ale bývají prostředkem vypořádání kupní ceny, případně také poskytnutí úvěru. Peněžní prostředky jsou v podstatě svěřeny určitému správci, kterým bývá zpravidla banka a jsou vázány na účtu, dokud nejsou splněny všechny smluvní podmínky. Po splnění všech podmínek je částka vyplacena oprávněné straně podle smlouvy.

Co se právní úpravy těchto účtů týče, tak právní řád smlouvu o svěřeneckém účtu jako zvláštní smluvní typ nezná. K jeho zřízení mohou strany využít jednak stávající úpravy běžných účtů v obchodním zákoníku spolu s uzavřením trojstranné smlouvy nepojmenované o zřízení vázaného účtu. Banka nejprve uzavře s budoucím příjemcem částky smlouvu o běžném účtu, k němuž bude mít ale omezená dispoziční oprávnění. Ty náleží správci vázaného účtu. Následně je uzavřena smlouva o vázaném účtu jejímiž stranami jsou banka jako správce vázaného účtu, příjemce platby a subjekt platící. V této smlouvě jsou specifikovány podmínky, za kterých probíhá složení a výplata prostředků z vázaného účtu. Pokud jsou podmínky pro výplatu prostředků splněny, např. tím, že dojde k předložení smluvených dokumentů, správce prostředky vyplatí oprávněné straně a dochází k zániku smlouvy i vázaného účtu.

Při sjednávání tohoto druhu účtů je vhodné věnovat pozornost určitým oblastem. V případě, že vázaný účet má sloužit k vypořádání kupní ceny by podmínky pro vyplacení prostředků z účtu ve smlouvě o vázaném účtu měly být formulovány shodně jako v samotné kupní smlouvě.¹¹ Dále sjednáním, že splacením prostředků na vázaný účet dochází k zániku závazku ze smlouvy splněním je posíláno postavení kupujícího pro případ, že by osoba správce porušila svůj závazek vyplatit peněžní prostředky nebo jej nemohla splnit, např. z důvodu konkurzu.

Kromě běžného typu těchto účtů existují i tzv. *zvláštní vázané účty*, které určité subjekty zřizují na základě zákonem uložené povinnosti. Nejvýraznějším příkladem těchto zvláštních vázaných účtů jsou zřejmě účty zřizované v souvislosti se zakládáním kapitálových obchodních společností, na které jsou podle obchodního zákoníku ukládány splacené peněžní vklady určené do základního kapitálu budoucí společnosti. K dalším zákonům předepisujícím zřízení těchto účtů patří např. *zákon* č. 185/2001 Sb. *o odpadech*, který ukládá provozovateli povinnost vytvářet finanční rezervy pro zajištění péče o skládku a její asanaci po skončení skládky, nebo *zákon* č. 202/1990 Sb. *o loteriích*, který ukládá provozovateli povinnost vytvářet finanční rezervu pro zajištění výplat výhercům a pohledávek státu a obcí.

3.1.7

Stavební spoření

Stavební spoření je v současnosti velmi rozšířený bankovní produkt. Klientům slouží zejména k uložení volných peněžních prostředků. Stavební spoření spočívá zejména v přijímání vkladů od účastníků stavebního spoření a

---

¹¹ zdroj: http://www.glatzova.com/cs/_data/publikace/04-03-04-200402261433-cs.pdf
Platba kupní ceny nemovitosti prostřednictvím svěrečnického účtu z pohledu investora, G. Achour, M. Janšová, nahlíženo 20.4.2007

při splnění stanovených podmínek i poskytování úvěrů, případně státní podpory účastníkům.

Základem právní úpravy je *zákon č. 96/1993 Sb. o stavebním spoření*. Zákon v první části vymezuje základní pojmy stavebního spoření, upravuje smlouvu o stavebním spoření, účely použití úvěrů, další činnosti stavebních spořitelen a některé další oblasti. Ve druhé části upravuje poskytování státní podpory účastníkům stavebního spoření. Samotný vztah mezi klientem a stavební spořitelnou se kromě zákona řídí hlavně smlouvou o stavebním spoření. Její nedílnou součástí jsou Všeobecné obchodní podmínky, které jsou stavební spořitelny povinny. Všeobecné obchodní podmínky podléhají schválení Ministerstvem financí.

Zákon vymezuje subjekty stavebního spoření. Těmi jsou *provozovatel* a *účastníci*. Provozovatelem může být pouze banka, která obdržela příslušnou bankovní licenci. Ta jí opravňuje pouze k poskytování stavebního spoření, případně k dalším činnostem v ní uvedeným, které umožňuje bance vykonávat Zákon o stavebním spoření. Mezi tyto další činnosti patří například poskytování úvěrů vymezeným subjektům, poskytování záruk za úvěry ze stavebního spoření, obchodování na vlastní účet s určitými cennými papíry a další. Banka, která poskytuje stavební spoření se nazývá stavební spořitelna a při své činnosti podléhá bankovnímu doзору ČNB.

Účastníkem stavebního spoření může být fyzická osoba, která má trvalý pobyt na území ČR, nemusí být občanem ČR, a má přidělené rodné číslo. U stavebního spoření není žádné věkové omezení. Za osoby mladší 18 let nebo osoby bez způsobilosti k právním úkonům mohou smlouvu o stavebním spoření uzavřít rodiče nebo zákonný zástupce. Účastníkem stavebního spoření může být také právnická osoba. Ta ale nemá nárok na poskytnutí státní podpory.

Stavební spoření se zakládá sepsáním písemné smlouvy mezi stavební spořitelnou a účastníkem. Předmětem smlouvy je na straně stavební spořitelny

závazek zřídit a vést vkladový účet stavebního spoření, úročit zůstatek na účtu v souladu se smlouvou, zprostředkovat poskytnutí státní podpory a poskytnout účastníkovi úvěr ze stavebního spoření při splnění podmínek stanovených zákonem a Všeobecnými obchodními podmínkami. Klient se ve smlouvě zavazuje zaplatit úhradu za uzavření smlouvy o stavebním spoření, ukládat na účet peněžité vklady ve sjednané výši a lhůtách a oznamovat stavební spořitelně případné změny skutečností, které mají vliv na plnění podmínek stanovených zákonem a Všeobecnými obchodními podmínkami. Smlouva o stavebním spoření se uzavírá na konkrétní cílovou částku stavebního spoření, která se rovná součtu vkladů, státní podpory, úvěru ze stavebního spoření a úroků z vkladů a státní podpory. Smlouva dále obsahuje úrokovou sazbu z vkladů a úrokovou sazbu z úvěru ze stavebního spoření, podmínky pro vznik nároku na přidělení úvěru a výši poplatku za uzavření smlouvy. Nedílnou součástí smlouvy jsou i Všeobecné obchodní podmínky, které upravují zejména uzavření a průběh stavebního spoření, změny a ukončení smlouvy o stavebním spoření, podmínky poskytnutí, zajištění, čerpání a splácení úvěru. V podmínkách mohou být upraveny také rozdílné varianty stavebního spoření. Ty mohou obsahovat rozdílnou úpravu průběhu spoření, minimálních měsíčních splátek spoření, minimální výši splátek úvěru ze stavebního spoření a dobu jeho splácení a další okolnosti spoření. Fáze spoření končí dnem uzavření smlouvy o úvěru ze stavebního spoření nebo vyplacením zůstatku účtu včetně úroků a státní podpory v případě, že účastník o úvěr nepožádá.

Druhou hlavní skupinu bankovních depozitních obchodů představují tzv. emisní obchody, při kterých banky vydávají různé druhy bankovních cenných papírů.¹²

Mezi hlavní druhy cenných papírů, které banky vydávají patří bankovní dluhopisy, dále hypoteční zástavní listy jako zvláštní druh dluhopisů a depozitní směnky. Svoji povahou jsou tyto vklady blízké termínovaným vkladům. Zpravidla se jedná o vklad pevné částky na stanovenou dobu, během které nelze výši vkladu měnit kromě případného prodeje nebo další koupě cenného papíru na sekundárním trhu. Hlavní odlišností této skupiny bankovních depozitních obchodů je, že nepodléhají zákonnému pojištění vkladů.

Dluhopisy jsou zastupitelné cenné papíry do kterých je vtěleno právo na splacení dlužné částky a povinnost subjektu, který dluhopis vydal částku v době splatnosti zaplatit.

Základ právní úpravy dluhopisů je soustředěn do dvou zákonů. Roli obecné úpravy hraje *zákon č. 591/1992 Sb. o cenných papírech*. Ten upravuje jednak některé obecné otázky týkající se cenných papírů a dále vybrané smlouvy jejichž předmětem jsou cenné papíry. Stěžejní úprava dluhopisů se nachází v *zákoně č. 190/2004 Sb. o dluhopisech*, který upravuje základní náležitosti dluhopisů, proces jejich vydávání, zvláštní druhy dluhopisů a dohled ČNB.

Mezi základní náležitosti dluhopisů patří zejména identifikace emitenta, označení dluhopisu, jmenovitá hodnota a stanovení výnosu, uvedení data

---

¹² Bankovníctví pro bankéře a klienty, Petr Dvořák, 3. vydání, Praha: Linde, 2005, 443. str

emise, splatnosti a formy dluhopisu. Dluhopisy mohou být vydány jak v klasické listinné, tak i v zaknihované podobě a mohou znít na doručitele, na řad nebo na jméno. Jednotlivé vlastnosti konkrétních dluhopisů závisí na rozhodnutí emitenta. Údaje o emisi dluhopisů a úprava vzájemných práv a povinností emitenta a vlastníka dluhopisu je obsažena v tzv. emisních podmínkách. Ty spolu s prospektem dluhopisů, ve kterém musí být obsaženy údaje umožňující zájemcům o koupi dluhopisů jejich posouzení, schvaluje ČNB a teprve po tomto schválení může dojít k vydání dluhopisů.

Dluhopisy představují vklad na dobu určenou jejich splatností. Jejich přeměna na peněžní prostředky před jejich splatností je závislá na jejich formě a dále na tom, zda jsou obchodovatelné na sekundárním trhu.

3.2.2 Hypoteční zástavní listy

Hypoteční zástavní listy představují zvláštní druh dluhopisů, který se od běžných dluhopisů liší v mnoha ohledech, proto se o nich zmíním samostatně. Hlavním znakem těchto dluhopisů je, že jejich jmenovitá hodnota a poměrný výnos jsou plně kryty pohledávkami z poskytnutých hypotečních úvěrů, popřípadě náhradním krytí v rozsahu upraveném zákonem. Jejich emitentem může být pouze banka se sídlem na území ČR poskytující hypoteční úvěry, která k této činnosti obdržela povolení ČNB. Cílem emise těchto dluhopisů je právě získání finančních prostředků na poskytování hypotečních úvěrů a k jiným účelům tyto prostředky nelze použít.

Na hypoteční zástavní listy se vztahuje stejná právní úprava jako na obyčejné dluhopisy, tedy jak Zákon o cenných papírech, tak hlavně Zákon o dluhopisech. V něm jsou ale upraveny ve zvláštní části jako zvláštní druh dluhopisů. Kromě definic hypotečních zástavních listů a hypotečních úvěrů se úprava v zákoně obsažená soustředí zejména na otázky krytí závazků z

vydaných hypotečních zástavních listů. Ty jsou kryty zejména pohledávkami z hypotečních úvěrů a součet těchto pohledávek nesmí poklesnout pod výši všech vydaných hypotečních zástavních listů. Jako řádné krytí mohou sloužit pouze ty pohledávky z hypotečních úvěrů, jejichž hodnota nepřevyšuje 70 % zástavní hodnoty nemovitostí zastavených k jejich zajištění. Kromě řádného krytí zákon upravuje i krytí náhradní, k němuž lze použít pouze určené likvidní prostředky a pouze ve stanoveném rozsahu.

Vzhledem ke způsobu krytí hypotečních zástavních listů pohledávkami z hypotečních úvěrů, které jsou zajištěny zástavním právem k nemovitosti jsou investice do nich považovány za bezpečné, přestože se na ně zákonné pojištění vkladů nevztahuje. V případě nesplacení hypotečního úvěru má banka přednostní právo na uspokojení ze zastavené nemovitosti před ostatními věřiteli. Kromě bezpečnosti jsou tyto investice výhodné i tím, že jejich úrokový výnos nepodléhá dani z příjmu, čímž se také odlišují od investic do běžných dluhopisů nebo depozitních směnek.

3.2.3 Depozitní směnky

Dalším druhem cenných papírů, které nabízejí banky v rámci svých depozitních obchodů jsou tzv. depozitní směnky. Jedná se o převoditelné listinné cenné papíry obsahující bezpodmínečný dlužnický závazek vystavující banky vyplatit hodnotu směnky k datu její splatnosti.

Jelikož jsou směnky cennými papíry vztahuje se i na ně úprava Zákona o cenných papírech. Samotné směnky jako specifické cenné papíry jsou ale upraveny v *zákoně č. 191/1950 Sb. směnečném a šekovém*. Ten upravuje zejména druhy směnek a jejich náležitosti, převody rubopisem, postupy při placení směnky a další související směnečné úkony.

Depozitní směnky vystavují banky jako *směnky vlastní*. Podstatou vlastní směnky je bezpodmínečný slib výstavce zaplatit směnečnou částku v době splatnosti osobě uvedené ve směnce nebo na její řad. U směnek se uplatňuje tzv. směnečná přísnost, což znamená, že směnka musí dostát všem náležitostem podle zákona. Pokud jí některá náležitost chybí a nedostatek nelze nahradit uplatněním zákonné domněnky, nejedná se vůbec o cenný papír ve formě směnky. Mezi hlavní náležitosti patří označení směnky v nadpise i textu, bezpodmínečný slib výstavce zaplatit, údaj o částce, splatnosti a místu placení, uvedení věřitele, datum a místo vystavení a podpis výstavce. Kromě základních náležitostí může směnka obsahovat i různé doložky. Depozitní směnky, které banky vystavují jako směnky splatné na viděnou, zpravidla obsahují *úrokovou doložku*. Ta stanoví úrokovou sazbu, kterou je úročena částka směnky do dne její splatnosti. Výnos směnky může být kromě úrokové doložky stanoven také prostřednictvím *diskontu*, kdy klient nakoupí směnky od banky za částku nižší, než je její nominální hodnota. V době splatnosti je mu ovšem proplacena celá směnečná částka a rozdíl činí výnos z depozitní směnky. Splatnost depozitních směnek může být určena na pevné datum, nebo v rozmezí intervalu "nejdříve dne" a "nejpozději dne", takže klient si částečně může určit splatnost podle své potřeby. Po posledním dnu této lhůty už směnečná částka není úročena, klient ji ale může vyzvednout až do uplynutí tří let od doby splatnosti.

Směnka je ze zákona cenný papír převoditelný rubopisem, osoba která směnku předloží k proplacení tedy nemusí být stejná osoba, která depozitní směnku zakoupila. Jelikož jsou jejich výstavci banky, které jsou považovány za bonitní subjekty, může je jejich vlastník použít i před jejich splatností k placení v obchodním styku nebo jejich prostřednictvím získat eskontní úvěr (viz výše.) Banky zároveň s prodejem depozitních směnek nabízí klientům i jejich úschovu.

4. Bankovní obchody v oblasti platebního styku

Platební styk je možno definovat jako vztah mezi plátcem a příjemcem platby, při kterém dochází k převodu peněžních prostředků. Ty při tom plní jednu ze svých funkcí prostředku směny. Povinnými účastníky platebního styku jsou plátce a příjemce platby, dalším účastníkem může být subjekt, který průběh platebního styku mezi nimi zprostředkuje. Tím bývá velmi často právě banka.¹³

Organizace a provádění platebního styku patří mezi základní činnosti bank. Pro banku představují obchody spojené se zajišťováním platebního styku zdroj nemalých příjmů, navíc jsou tyto obchody často vázány na další bankovní služby (typicky vedení různých druhů účtů), které banky svým klientům poskytují.

Platební styk je možno členit z mnoha hledisek. Základní členění bere do úvahy dvě nejvýznamnější - hledisko formy peněz a hledisko území, na kterém k platebnímu styku dochází.

Podle formy peněz můžeme platební styk členit na *hotovostní* a *bezhotovostní*. Hotovostní platební styk se uskutečňuje prostřednictvím peněžní hotovosti, tedy bankovkami a mincemi, které si plátce a příjemce platby vzájemně předávají. Bezhotovostní platební styk se uskutečňuje prostřednictvím převodů peněz mezi účty plátce a příjemce a vyznačením změněného zůstatku na těchto účtech.

Z hlediska územního můžeme členit platební styk na *tuzemský* a *zahraniční*. Tuzemský platební styk probíhá mezi subjekty v rámci jednoho státu a to zpravidla v měně daného státu. Zahraniční platební styk tvoří platby do nebo ze zahraničí, mezi tuzemskými a zahraničními subjekty. V rámci EU byla vytvořena specifická podkategorie zahraničních plateb probíhajících mezi

---

¹³ Bankovníctví, Stanislav Polouček a kol., 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, 141. str

dvěma úvěrovými institucemi na území dvou členských států.¹⁴ Podrobněji se o nich zmíním dále.

Kromě těchto dvou základních hledisek existuje ještě řada dalších. Platební styk můžeme dělit i na *vnitrobankovní* a *mezibankovní*, podle toho zda platba probíhá v rámci jedné banky nebo mezi dvěma různými bankami. Pokud platební styk probíhá za použití určitých dokumentů, jedná se o *dokumentární* platební styk. Při *nedokumentárním* platebním styku se postupuje na základě příkazů účastníků k úhradě nebo k inkasu.

4.1 Hotovostní platební styk

Hotovostní platební styk probíhá za použití peněžní hotovosti - tzn. bankovek a mincí. Může mezi subjekty platby probíhat přímo, nebo za pomoci zprostředkovatele. Pokud je tímto zprostředkovatelem banka, může se uskutečnit v několika podobách.

Mezi základní podoby patří *složení a výběr hotovosti* přímo v jednotlivých pobočkách bank. Zatímco složit hotovost na určitý účet může v podstatě kdokoliv bez omezení, provét výběr je oprávněn pouze majitel účtu, případně osoba, která má k provedení výběru uděleno dispoziční oprávnění. Specifickým způsobem provádění hotovostních vkladů jsou vklady prostřednictvím *nočního trezoru*. Klient může na základě smlouvy využít ke vkladu hotovosti speciálních obalů prostřednictvím k tomu určených bankovních zařízení.¹⁵ Alternativou k výběru hotovosti na přepážce je výběr pomocí *platební karty*. Tu lze použít kromě určených míst i v síti bankomatů a obzvláště v poslední době se banky v rámci snížení nákladů snaží o to, aby zákazníci tento způsob výběru upřednostnili před jiným. K dalším způsobům

¹⁴ Bankovníctví, Stanislav Polouček a kol., 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, 143. str

¹⁵ Bankovní služby v praxi, Zbyněk Kalabis, 1. vydání, Brno: Computer Press, 35. str

patří proplacení tzv. *hotovostního šeku* v hotovosti a *poukázání peněžních prostředků* z účtu klientem ve prospěch určené oprávněné osoby.

Právní úprava bankovních hotovostních transakcí je roztržštěna do řady právních předpisů. Kromě zákonů a prováděcích vyhlášek je ale nutno dbát i na znění konkrétních Všeobecných obchodních podmínek banky, které bývají součástí smluv uzavíraných mezi klientem a bankou. V těchto podmínkách banky jednak vymezují jednotlivé způsoby hotovostního platebního styku, kromě toho ale také blíže upravují okolnosti jejich provádění. Banky si v nich zpravidla stanovují, že hotovostní operace nad určitý limit v Kč musí být oznámena předem ve stanovené lhůtě, případně doplněna i výčetkou jednotlivých bankovek a mincí.

Zákon o platebním styku upravuje nejen bezhotovostní, ale i hotovostní převody. Těmi jsou převody peněžních prostředků složených v hotovosti a určených k výplatě v hotovosti a nebo převody u nichž byla částka složena nebo vyplacena v hotovosti. Mezi hotovostní převody tudíž patří i složení nebo výběr hotovosti na pobočkách bank. Výběr z bankomatu na druhou stranu definiční znaky převodu nenaplníuje a *Zákon o platebním styku* se na něj tedy nevztahuje.

Významným právním předpisem upravujícím hotovostní platby je *zákon č. 254/2004 Sb. o omezení plateb v hotovosti*. Tento zákon zakotvuje povinnost fyzických a právnických osob provádět při stanovených podmínkách platby bezhotovostním převodem peněžních prostředků prostřednictvím peněžních ústavů. Této povinnosti nepodléhají vklady a výběry v hotovosti na vlastní nebo cizí účet, platby daní, poplatků, cla a další vyjmenované s nimi související platby, platby, které podle zákona mají proběhnout v hotovostní podobě a další vyjmenované platby. Základní podmínkou je, že platba nebo souhrn plateb uskutečněných v jednom dni, převyšují hranici 15.000 EUR. Pokud jsou platby prováděny v jiné měně, přepočtou se pro účely tohoto zákona podle směnného kurzu vyhlášeného ČNB a platného v den převodu.

Tyto kurzy platné pro určitý den jsou ale ČNB vyhlášovány až v 14.15 daného dne. Pro platby uskutečněné dopoledne je třeba použít kurzu ze dne předešlého, což by případně mohlo mít za následek i překročení dané hranice.

Dalším právním předpisem, který má vliv na provádění hotovostních plateb je zákon č. 61/1996 Sb. *o opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti*. Z tohoto zákona vyplývají pro banky a další instituce určité povinnosti směřující k předcházení legalizaci výnosů pocházejících z trestné činnosti. Na prvním místě je to povinnost identifikovat účastníky obchodů, jejichž objem přesahuje částku 15.000 EUR. V případě tzv. podezřelých obchodů nebo při uzavírání vyjmenovaných smluv musí být identifikační povinnost dodržena bez ohledu na tuto částku. Banka nesmí provést obchod, jestliže se jeho účastník odmítne podrobit identifikaci v případě, že má takovou povinnost. Podezřelost obchodu se odvozuje z okolností, za kterých je obchod prováděn, přičemž zákon demonstrativně takové situace vyjmenovává. Podezřelé obchody je banka povinna neprodleně oznámit útvaru Ministerstva financí a o oznámení a případných učiněných opatřeních je povinna zachovat ve vztahu ke klientovi mlčenlivost. Banky jsou také povinné vytvářet vnitřní kontrolní systémy a postupy umožňující splnění povinností uložených tímto zákonem.

Devizový zákon se vztahuje na bankovní obchody s devizovými hodnotami, směnárenskou činnost provozovanou bankami a platební styk prováděný bankami ve vztahu k zahraničí. Ke všem těmto činnostem je třeba, aby byly obsaženy v udělené bankovní licenci.

Na hotovostní operace bank se dále vztahuje vyhláška ČNB č. 37/1994 Sb., která upravuje postup při přijímání peněz, nakládání s nimi a poskytování úhrad za necelé a poškozené bankovky a mince. Povinnost přijímat bankovky a mince je nejdříve stanovena u bank. Na ty se, na rozdíl od ostatních fyzických a právnických osob, nevztahuje omezení počtem přijímaných bankovek a mincí. Podobně je tomu i v případě poškozených zákonných platidel. Dále je

ve vyhlášce upraven postup při výměně zákonných peněz a peněz už neplatných a poskytování náhrad za necelé a poškozené bankovky a mince.

4.2 **Bezhotovostní platební styk**

Bezhotovostní platební styk je uskutečňován za pomoci zprostředkujících institucí, zejména bank. Základní podmínkou je, aby obě strany probíhající platby měly u banky otevřený určitý druh účtu. Samotná platba potom probíhá bez použití hotovosti vyznačením změněného zůstatku na těchto účtech v závislosti na příkazu plátce nebo i příjemce platby.

Základní podobou bezhotovostního bankovního platebního styku je bankovní převod, označovaný také jako *tzv. hladká platba*. Jeho podstatou je příkaz bance, aby k tíži určitého účtu provedla platbu ve prospěch jiného účtu. Pokud příkaz k platbě vyšel ze strany majitele účtu jedná se o *tzv. příkaz k úhradě*. Pokud příkaz k platbě vychází ze strany příjemce platby označuje se jako *tzv. příkaz k inkasu*.

Základ právní úpravy bankovních převodů je obsažen ve druhé části Zákona o platebním styku. Ten se vztahuje jak na tuzemské, tak na přeshraniční převody peněžních prostředků v české měně bez ohledu na měnu, v jaké jsou vedeny účty klientů. Zákon se nevztahuje pouze na banky, ale upravuje činnost všech institucí provádějících nebo zprostředkovávajících převody peněžních prostředků, pokud tuto činnost provádějí jako podnikání. Kromě definování základních pojmů obsahuje ustanovení upravující účinnost příkazů k převodu, informační povinnosti provádějících institucí, lhůty trvání převodů, zákaz provádění srážek z převodů, postup v případě neúspěšného převodu a řešení případných sporů. Zákon se však vztahuje pouze na úhradovou formu placení. Inkasní převody jsou upraveny ve vyhlášce ČNB č. 62/2004 Sb., která byla vydána k provedení Zákona o platebním styku. Tato vyhláška upravuje

tuzemský platební styk a postup při opravném zúčtování, zejména náležitosti příkazů k zúčtování, zásady při provádění inkasních příkazů a postupy při nesprávně provedených příkazech. Bankovní převody do a ze zahraničí dále upravuje i Devizový zákon, k jehož provedení vydala ČNB vyhlášku č. 183/2002 Sb.

Přeshraniční převody jsou upraveny dále Nařízením EP a Rady 2560/2001, které se dnem přistoupení ČR k Evropské unii stalo součástí našeho právního řádu bez nutnosti transpozice.¹⁶ Vztahuje se na přeshraniční platby uskutečňované v eurech a švédských korunách. Nařízení ukládá převádějíci instituci povinnost klienta předběžně informovat o konkrétní částce, kterou zaplatí za převod. Dále je stanovena povinnost účtovat za přeshraniční platby v eurech stejné částky jako u podobných převodů v tuzemsku jsou-li prováděny také v eurech.

Na konci roku 2006 bylo přijato další Nařízení EP a Rady 1781/2006, které stanoví pravidla pro identifikaci osoby plátce peněžního převodu za účelem boje proti praní špinavých peněz a financování terorismu. Vztahuje se na převody peněžních prostředků v libovolné měně kromě stanovených výjimek, které odesílá nebo přijímá poskytovatel platebních služeb se sídlem na území Evropského Společenství. Tento poskytovatel je povinen zajistit, aby peněžní převod vždy obsahoval údaje identifikující osobu plátce.

Pro oblast platebního styku a budoucí vývoj právní úpravy v tomto směru je také významné současné dění na komunitární úrovni. V roce 2002 byly zahájeny práce na projektu SEPA.¹⁷ Cílem tohoto projektu je odstranění všech překážek bezhotovostního platebního styku, které mají původ v rozdílných právních úpravách jednotlivých členských států Evropské unie a vytvoření oblasti, kde veškerý bezhotovostní platební styk probíhající v eurech se bude uskutečňovat za stejných podmínek. V rámci eurozóny tak dojde k zániku

¹⁶ Přeshraniční platební styk po vstupu do Evropské unie, Michaela Žlebková, Bankovníctví, č.5/2004, 27. str

¹⁷ zkratka pro Single Euro Payment Area, v překladu "Jednotná oblast pro platby v Eurech"

dělení platebního styku na tuzemský a zahraniční. Jako součást tohoto procesu schválil dne 24.4.2007 Evropský parlament návrh "Směrnice o platebních službách". Ta upravuje zejména lhůty provádění platebního styku, rozdělení poplatků mezi plátce a příjemce platby, zprostředkování platebního styku nebankovními institucemi, jednotnou licenci k takové činnosti a dohled nad nimi. Její obsah musí členské státy přenést do svých národních právních řádů nejpozději do 1.11.2009.

4.2.1

Příkaz k úhradě

Příkaz k úhradě je nástrojem bezhotovostního platebního styku, velmi často používaným klienty banky jak v tuzemských, tak i při zahraničních platbách. Klient banky a majitel účtu dává příkazem bance pokyn, aby k tíži jeho účtu provedla platbu ve prospěch označeného příjemce.

Příkazy k úhradě je možno členit na více druhů. Podle počtu prováděných plateb můžeme rozeznávat *jednotlivé příkazy*, které směřují k provedení jediné platby a *hromadné příkazy*, kterými klient dává bance pokyn k provedení více plateb. Z hlediska opakování platby můžeme rozlišit *jednorázové příkazy* omezené na jednu platbu a *trvalé příkazy*, které zavazují banku k provádění opakovaných plateb.

Klient může příkaz k úhradě podat na tiskopisech určených bankou, elektronickou cestou případně jiným sjednaným způsobem. Jejich náležitosti blíže upravuje vyhláška ČNB č. 62/2004 Sb. Mezi obligatorní náležitosti označení příkazu jako příkazu k úhradě, uvedení částky, bankovní spojení plátce a příjemce částky a podpis nebo jiný způsob identifikace příkazce. Konstantní symbol musí být uveden jenom tehdy, jestliže tak stanoví zvláštní právní předpis nebo je platba příjmem nebo výdajem státního rozpočtu. Kromě obligatorních náležitostí právní předpisy upravují i náležitosti fakultativní.

Mezi ně patří datum splatnosti kdy mají být peněžní prostředky odepsány z účtu plátce, variabilní a specifický symbol, datum vystavení příkazu a případná textová zpráva příjemci platby.

Účinnost příkazu nastává dnem, kdy příkazce splnil všechny smluvní podmínky a podmínky stanovené právními předpisy. Pokud klient určí specifický den, kdy má být příkaz proveden, účinnost příkazu nastává v tento den jsou-li splněny i všechny nutné podmínky. Podmínkou provedení příkazu je i dostatečné peněžní krytí částky příkazu na účtu plátce.

Zákon o platebním styku bankám ukládá povinnost klienty o podmínkách převodů informovat, a to zejména o lhůtách převodů, ceně převodu nebo způsobu jejího stanovení, dni, kdy bude částka odepsána z účtu nebo připsána na účet a také o postupech při vyřizování stížností. Banka je také následně povinna písemně informovat své klienty o uskutečněných převodech, nevzdá-li se klient tohoto nároku. Významné je i zakotvení zákazu provádět jakékoliv srážky z převáděné peněžní částky.

V Zákoně o platebním styku lze nalézt také kogentní úpravu lhůt již musí banky provádějící příkaz k úhradě dodržet. Pokud dochází k převodu mezi klienty jedné banky, musí být uskutečněn v den účinnosti příkazu k úhradě. Pokud však den účinnosti příkazu není tzv. bankovním pracovním dnem, musí být převod uskutečněn v nejbližším následujícím bankovním pracovním dni. Pokud se jedná o příkaz k úhradě mezi dvěma různými bankovními institucemi musí být proveden nejbližším následujícím bankovní pracovní den, nebyla-li sjednána lhůta kratší. Pokud banka lhůtu k převodu nedodrží, vzniká jí povinnost zaplatit úrok z prodlení, eventuálně může klient uplatnit i nárok na náhradu škody.

Jestliže banka neprovedla převod v souladu s příkazem klienta a provedla chybu v částce příkazu nebo chybné uvedení účtu příjemce nebo plátce je povinna provést *opravné zúčtování* způsobem upraveným ve vyhlášce č. 62/2004 Sb. Při něm jsou dotčené banky povinny poskytovat si součinnost a

mohou provést příslušné kroky k uvedení do správného stavu i bez vyrozumění dotčených stran.

4.2.2

Příkaz k inkasu

Příkaz k inkasu je platební operace prováděná na základě příkazu příjemce platby své bance, aby zprostředkovala uskutečnění platby z účtu plátce ve prospěch účtu výstavce inkasního příkazu.¹⁸ Na rozdíl od příkazu k úhradě je tedy příkaz k inkasu prováděn z podnětu příjemce platby. Podmínkou inkasních plateb je na jedné straně existence dohody mezi plátcem a jeho bankou, kterou banku opravňuje k provádění těchto plateb. Na straně druhé musí být tento způsob placení dohodnut také mezi plátcem a příjemcem platby, tedy osobou dávající inkasní příkaz.

Příkazy k inkasu můžeme dělit stejně jako příkazy k úhradě. Podle počtu plateb na jednom příkazu lze tedy rozčlenit *jednotlivé* a *hromadné* příkazy k inkasu, podle počtu opakování zase *jednorázové* a *trvalé*.

Co se náležitostí příkazů k inkasu týče, ty jsou také upraveny ve vyhlášce ČNB č. 62/2004 Sb. a platí pro ně to, co jsem napsal už výše u příkazů k úhradě. Jelikož se ale Zákon o platebním styku na inkasní formy placení nevztahuje, upravuje tato vyhláška další okolnosti průběhu těchto plateb.

Podmínky účinnosti příkazu k inkasu mohou být jednak obsaženy v obchodních podmínkách banky, a dále je upravuje i vyhláška č. 62/2004 Sb. Banka, která obdrží příkaz k inkasu nepřezkoumává oprávněnost jeho použití, ale prostřednictvím platebního systému předá bance plátce neúčtní žádost o odepsání peněžních prostředků z účtu plátce a jejich převedení na účet výstavce inkasního příkazu. Banka plátce je oprávněna odepsat částku platby z účtu plátce pouze na základě předchozího souhlasu majitele účtu v souladu se

¹⁸ Platební styk klasický a elektronický, Miroslav Máče, 1. vydání, Praha: Grada, 2006, 43. str

smlouvou o účtu. Po obdržení neúčtetní žádosti banka zkoumá, zda jsou na účtu plátce dostatečné peněžní prostředky a zda obdržela všechny podklady nutné k provedení inkasní platby. Splněním těchto podmínek nastává účinnost příkazu k inkasu.

Vyhláška také upravuje lhůty k provedení inkasních plateb. V případě mezibankovního styku je banka plátce povinna připsat částku platby na účet banky příjemce nejpozději následující bankovní pracovní den po dni účinnosti příkazu k inkasu, pokud nebyla dohodnuta kratší lhůta. V rámci vnitrobankovního styku je povinna banka připsat částku na účet příjemce v den, kdy nastala účinnost příkazu nebo nejbližší následující bankovní pracovní den, pokud den účinnosti nebyl bankovním pracovním dnem. Banka příjemce je povinna připsat částku platby na účet příjemce nejpozději následující bankovní pracovní den po dni, kdy byla platba připsána bankou plátce na její účet.

Postupy při vyřizování reklamací, neprovedení platby a provádění opravných zúčtování jsou upraveny společně pro příkaz k úhradě i inkasu, proto odkáží na výklad podaný výše.

4.2.3 Přeshraniční převody a zahraniční platební styk

Bezhotovostní převody nemusí probíhat pouze v rámci jednoho státu, ale mohou směřovat i vůči příjemci, jehož banka se nachází v zahraničí. Z pohledu zúčastněných států lze rozeznávat bezhotovostní převody v rámci členských států, které jsou součástí Evropské unie nebo Evropského hospodářského prostoru a které Zákon o platebním styku označuje jako tzv. *přeshraniční převody*. Základní podmínkou aby se jednalo o přeshraniční převod ve smyslu Zákona o platebním styku je, že částka převodu nesmí překročit 50.000 EUR.

Ostatní platby, které nespádají mezi přeshraniční převody můžeme označit jako bezhotovostní zahraniční platební styk. Může se jednat o úhrady do nebo ze zahraničí, případně do nebo z bank na území ČR, v české nebo i cizí měně. Banky je provádějí zejména prostřednictvím účtů u korespondentských bank.

Přeshraniční převody se řídí zejména Nařízeními EP a Rady 2560/2001 a 1781/2006, dále Zákonem o platebním styku, Devizovým zákonem a příslušnými vyhláškami. Zahraniční platby, které nepatří mezi tzv. přeshraniční převody se řídí zejména smlouvou mezi klientem a převádějící institucí, obchodními podmínkami a příslušnými ustanoveními obchodního nebo občanského zákoníku.

Úprava přeshraničních plateb v Zákoně o platbách se od tuzemských bezhotovostních převodů liší zejména v oblasti lhůt k provedení převodu. Ty jsou pro přeshraniční převody stanoveny dispozitivně a uplatní se pouze tehdy, jestliže si strany nedohodnou lhůty jiné. Převádějící banka je povinna zajistit připsání částky na účet peněžní instituce příjemce do 5 bankovních pracovních dnů ode dne účinnosti příkazu k převodu, pokud si strany nedohodly lhůtu jinou. Banka příjemce však už musí částku připsat na účet nebo vyplatit příjemce v pevně stanovených lhůtách, podobně jako v tuzemském platebním styku.

Odpovědnost za provedení přeshraničního převodu zůstává na straně banky příkazce a to až do dne připsání částky na účet banky příjemce. V případě prodlení je možno vyžadovat úrok stanovený Zákonem o platebním styku. Stejně tak se uplatní i úprava pro případy neúspěšných převodů.

4.3 Dokumentární platební obchody

Nejjistější způsob placení za dodané zboží v obchodním styku je přímá platba proti odevzdání zboží. Nicméně takový postup je v obchodní praxi spíše

výjimkou. Proto se vyvinuly určité platební postupy, které zajišťují provedení platby a poskytují ochranu jak kupujícímu, tak prodávajícímu. K těmto patří také tzv. dokumentární platební obchody. Tyto jsou spojeny s určitými dokumenty vztahujícími se k prodávanému zboží a banky v nich vystupují v roli prostředníka. Do této skupiny bankovních platebních obchodů patří dokumentární akreditiv a dokumentární inkaso.

4.3.1 Dokumentární akreditiv

Dokumentární akreditiv představuje bezhotovostní platební a zajišťovací nástroj, který slouží k finančnímu vypořádání obchodních operací mezi stranou kupující a prodávající. Vyskytuje se zejména v obchodním styku se zahraničím, nicméně banky v současnosti nabízejí tento nástroj i pro vyrovnání obchodních smluv mezi tuzemskými subjekty.

Dokumentární akreditiv je písemný závazek vystavující banky, která se na základě žádosti kupujícího zavazuje zaplatit prodávajícímu za dodané zboží nebo služby v případě, že ten splní všechny podmínky dané akreditivem a předloží řádně všechny požadované doklady.

Základ právní úpravy dokumentárního akreditivu je obsažen v obchodním zákoníku. Ten upravuje jako samostatný smluvní typ smlouvu o otevření akreditivu a dále jako její speciální poddruh smlouvu o dokumentárním akreditivu. Smlouva o otevření akreditivu patří mezi tzv. absolutní obchody a je tedy podrobena režimu obchodního zákoníku bez ohledu na povahu smluvních stran. Ustanovení ji upravující mají vesměs dispozitivní povahu, nicméně je třeba respektovat zákaz odchytil se od základních ustanovení smluvních typů a ustanovení vyžadujících písemnou formu.

Ve smlouvě o akreditivu se banka zavazuje příkazci, že na základě jeho žádosti poskytne oprávněné osobě na jeho účet určité plnění, jestliže ta splní ve

stanovené době sjednané podmínky. Za uzavření smlouvy se příkazce zavazuje zaplatit úplatu. Při dokumentárním akreditivu banka poskytne oprávněné osobě smluvené plnění, jestliže ta předloží dokumenty uvedené v akreditivní listině.

Základní úprava práv a povinností smluvních stran dokumentárního akreditivu je obsažena ve smlouvě, která musí být uzavřena v písemné formě. Banky ale zpravidla mají vypracovány pro tyto obchody i vlastní obchodní podmínky blíže specifikující práva a povinnosti smluvních stran a v samotné smlouvě na ně následně odkazují. Kromě vlastních obchodních podmínek bank existují i tzv. *Jednotné zvyklosti a pravidla pro dokumentární akreditivy*,¹⁹ které vydává Mezinárodní obchodní komora. Tato pravidla podrobně upravují podmínky sjednávání akreditivů a lze je využít jak v mezinárodním, tak v tuzemském dokumentárním akreditivu. Strany je mohou učinit součástí smlouvy tím, že odkáží na konkrétní verzi těchto pravidel.

Účastníky platby prostřednictvím dokumentárního akreditivu jsou kupující v postavení příkazce, banka příkazce a prodávající jako příjemce akreditivní platby. Před samotným dojednáním a otevřením akreditivu musí kupující a prodávající mezi sebou dohodnout podmínky akreditivu. Následně podá kupující žádost své bance o otevření akreditivu. Banky mohou otevření vázat na podmínku vedení běžného účtu u banky. Částku akreditivu musí příkazce zpravidla uhradit ještě před účinností smlouvy, a nebo se musí příslušná částka nacházet na účtu příkazce u banky, kde je následně zablokována pro akreditivní platbu. Otevření akreditivu oznámí banka oprávněnému přímo, nebo prostřednictvím další banky, zpravidla banky oprávněného. Pokud oprávněný splní akreditivní podmínky a předloží určené dokumenty, banka mu částku akreditivu vyplatí, případně může použít jiný smluvený způsob plnění. Platba nicméně probíhá až poté, co banka předložené dokumenty s odbornou péčí přezkoumá, zda-li vyhovují akreditivním podmínkám.

---

¹⁹ v současnosti platí revize z roku 1993, od 1.7.2007 začne platit revize z roku 2006

V praxi se lze setkat s různými druhy akreditivů. Základní členění rozeznává akreditivy odvolatelné a neodvolatelné. *Odvolatelný akreditiv* může být bankou kdykoliv odvolán nebo změněn a to i bez souhlasu nebo předchozího upozornění příkazce nebo oprávněného. *Neodvolatelný akreditiv* může být změněn nebo zrušen pouze se souhlasem všech zúčastněných stran. Není-li výslovně ve smlouvě uvedeno, že jde o odvolatelný akreditiv, platí, že se jedná o akreditiv neodvolatelný.

Pokud se dokumentárního akreditivu kromě banky příkazce účastní ještě další banka, podle jejího postavení můžeme rozeznat akreditivy potvrzené a avizované. Při *avizovaném akreditivu* další banka, která oznamuje oprávněnému otevření akreditivu nepřebírá závazek zaplatit částku akreditivu. Při *potvrzeném akreditivu* banka oznamuje oprávněnému otevření akreditivu a současně přebírá závazek proplacení akreditivu při splnění akreditivních podmínek. Obě banky jsou zavázány společně a nerozdílně a plnění lze požadovat po kterékoliv z nich.

4.3.2

Dokumentární inkaso

Druhým široce používaným bezhotovostním dokumentárním platebním nástrojem je dokumentární inkaso. Na rozdíl od akreditivu se v případě inkasa jedná o bezzávazkový obchod, banka sama se nezavazuje k provedení platby.

Dokumentární inkaso je stejně jako akreditiv upraveno v obchodním zákoníku a jedná se o absolutní obchod. Veškerá ustanovení mají opět dispozitivní povahu a smluvní strany se proto mohou od nich odchýlit s výjimkou základních ustanovení. Obchodní zákoník upravuje nejprve smlouvu o inkasu a následně smlouvu o bankovním dokumentárním inkasu jako její podtyp. Ve smlouvě o inkasu se banka zavazuje příkazci pro něj obstarat přijetí peněžní pohledávky nebo jiný inkasní úkon. V případě dokumentárního inkasa

se banka zavazuje příkazci předat kupujícímu dokumenty ke zboží proti zaplacení peněžní částky nebo případně akceptaci směnky nebo jinému inkasnímu úkonu. Dokumenty jí předané je banka povinna převzít a opatrovat s odbornou péčí.

Kromě vlastní smlouvy jsou práva a povinnosti stran upraveny i v obchodních podmínkách bank. Také pro inkasa vytvořila Mezinárodní obchodní komora soubor pravidel upravujících jejich sjednávání, tzv. *Jednotná pravidla pro inkasa*,²⁰ na která mohou strany ve smlouvě odkázat a tím je učinit součástí smlouvy. To platí jak pro mezinárodní, tak i pro tuzemská dokumentární inkasa.

Účastníky dokumentárního inkasa jsou prodávající v postavení příkazce, banka prodávajícího, kupující a zpravidla banka kupujícího. Proávající a kupující si nejdříve smluví uskutečnění platby za použití dokumentárního inkasa a dohodnou podmínky. Následně prodávající dá příkaz na předepsaném tiskopise své bance a předá i nutné dokumenty. Banky mohou vyžadovat, aby příkazce u nich vedl účet. Pokud příkazce splnil všechny bankou stanovené podmínky, banka s ním uzavře smlouvu o dokumentárním inkasu a uvědomí o tom kupujícího přímo nebo skrze jeho banku a zašle dokumenty bance kupujícího aby ta provedla inkasní úkon. Dokumenty jsou následně kupujícímu vydány jestliže ten provede sjednaný inkasní úkon. Nejčastější bývá peněžní platba, akceptace nebo vystavení směnky.

4.4

Šeky

Šeky patří mezi klasické nástroje platebního styku a lze je použít jak pro bezhotovostní placení, tak pro výběr hotovosti. V poslední době ale jejich význam klesá, zejména v důsledku rozvoje nových způsobů provádění plateb.

²⁰ v současnosti platí revize z roku 1996

Šek je dlužnický cenný papír, který obsahuje bezpodmínečný příkaz výstavce šeku určený šekovníkovi, kterým je banka, u které má výstavce otevřený účet, aby k tíži tohoto účtu vyplatila částku šeku osobě na šeku uvedené nebo osobě uvedené na řadu šeku nebo doručiteli šeku. Základní právní úprava je obsažena v *zákoně č. 191/1950 Sb. směnečném a šekovém*, který vychází z Ženevských dohod. Ty jsou základem směnečného a šekového práva i v mnoha jiných zemích.

Podle zákona musí šek splňovat veškeré podstatné náležitosti, jinak je neplatný. K těm patří označení, že se jedná o šek. To musí být uvedeno v názvu i souvislém textu šeku. Dále musí obsahovat bezpodmínečný příkaz zaplatit šekovou sumu a označení šekovníka povinného platit. Šek musí obsahovat dále označení místa, kde má být placeno, datum a místo vystavení a podpis výstavce. Kromě těchto podstatných náležitostí může šek obsahovat i další náležitosti stanovené obchodními podmínkami banky.

Šeky mohou být vystaveny na majitele, na řad nebo na jméno. V případě šeku na majitele se za oprávněnou osobu považuje předkladatel šeku a tomu je také proplacena šeková částka. Šeky na řad obsahují jméno oprávněné osoby, nicméně lze je převést na jiné osoby rubopisem. Šeky na jméno rovněž obsahují jméno oprávněné osoby, převod rubopisem je u nich ale vyloučen a lze je převést pouze cesí podle občanského zákoníku.

4.4.1

Cestovní šeky

Specifický druh šeku představují cestovní šeky, které se používají zejména v cestovním ruchu. Jedná se o cenné papíry, které opravňují osobu v nich uvedenou k přijetí částky, na kterou šek zní, při jeho předložení k výplatě. Jejich vydavateli jsou největší světové banky a finanční instituce. Vydavatelé mají povinnost tyto šeky proplatit nebo obstarat jejich proplacení. Cestovní šek

musí obsahovat označení, že jde o cestovní šek, příkaz nebo slib vyplatit hodnotu šeku oprávněné osobě a označení výstavce. Jejich majitel má povinnost při proplacení šeku prokázat svoji totožnost. Cestovní šeky jsou upraveny v obchodním zákoníku a právní předpisy upravující směnky a šeky se na ně nevztahují.

Běžné banky vlastní cestovní šeky nevydávají, pouze prodávají cestovní šeky jejich vydavatelů jako prostředníci. Klient při nákupu hradí jejich plnou hodnotu včetně poplatku zprostředkující banky. Při zacházení s cestovními šeky musí dodržovat podmínky jejich vydavatelů, jinak mu hrozí, že nebude moci využít výhod, které tyto šeky přinášejí. Hlavními výhodami jsou jejich neomezená platnost a možnost zablokování a obdržení náhrady při jejich ztrátě nebo odcizení. Kromě přeměny jeho hodnoty na hotovost v měně, na kterou šek zní, lze podle okolností cestovní šek použít i k přímému placení za zboží nebo služby. Tyto šeky lze ale použít pouze v určitých místech.

4.5

Elektronický platební styk

Rozvoj informačních technologií v poslední době se odrazil i v sektoru bankovníctví. Banky přizpůsobují své služby novým možnostem - na jedné straně objevují nové způsoby provádění klasických produktů, na straně druhé dochází k zavádění produktů úplně nových. Ty mají umožnit klientům využívat bankovních služeb i bez nutnosti návštěvy jejich poboček. Tento sektor bankovní činnosti bývá označován také jako *elektronické bankovníctví*.

Základní právní úprava je obsažena v Zákoně o platebním styku. Ten kromě toho, že upravuje platební styk obecně, se ve třetí části věnuje právě vydávání a užívání elektronických platebních prostředků. Na znění jeho ustanovení měly zásadní vliv směrnice komunitárního práva upravující tuto oblast. Zákon ukládá ČNB vydat *vzorové obchodní podmínky pro vydávání a užívání*

elektronických platebních prostředků, které upravují vzájemná práva a povinnosti vydavatelů a držitelů elektronických platebních prostředků při jejich vydávání a užívání. Ty ale nejsou právně závazné a mají pouze charakter doporučení. Banky vydávají své vlastní obchodní podmínky a mohou se od vzorových podmínek odchýlit. Vždy ale musí uvést v úvodních ustanoveních, zda jejich obchodní podmínky jsou s nimi v souladu nebo se od vzorových podmínek ČNB odchylují.

Zákon o platebním styku zavádí a definuje některé nové pojmy. Na prvním místě je to pojem *elektronického platebního prostředku*. V první variantě těchto prostředků se jedná o prostředky umožňující vzdálený přístup k účtu jejichž užití zpravidla vyžaduje identifikaci uživatele stanoveným způsobem. V tomto případě se v podstatě jedná o klasické bankovní produkty upravené k novým způsobům elektronického užívání. Ve druhé variantě jde o tzv. *elektronické peněžní prostředky*, což jsou prostředky uchovávající peněžní hodnotu v elektronické podobě. Takovýmto způsobem uchovávanou peněžní hodnotu zákon označuje jako *elektronické peníze* a jedná se v podstatě o novou formu peněz.²¹ V současnosti elektronické peníze vydávají pouze nebankovní subjekty, v následujícím výkladu se proto zaměřím zejména na prostředky vzdáleného přístupu k účtu.

Prostředky vzdáleného přístupu umožňují využívat bankovní produkty elektronickou cestou.²² Pokud umožňují klientovi pouze získat informace od banky, označují se jako *pasivní*. Pokud kromě informací umožňují klientovi také provádět určité platební operace označují se jako *aktivní*. Podle způsobu jakým elektronická komunikace mezi klientem a bankou probíhá lze prostředky vzdáleného přístupu dělit na tzv. phonebanking, GSM banking, homebanking, internet banking a užívání platebních karet.

²¹ Platební styk klasický a elektronický, Miroslav Máče, 1. vydání, Praha: Grada, 2006, 160. str

²² Platební styk klasický a elektronický, Miroslav Máče, 1. vydání, Praha: Grada, 2006, 169. str

V případě *phonebankingu* probíhá komunikace mezi bankou a klientem pomocí telefonního přístroje. Klient může komunikovat buď přímo s obsluhou telefonního centra nebo se používá automatický systém využívající tónovou předvolbu. U *GSM bankingu* komunikace probíhá prostřednictvím mobilního telefonu klienta, nejčastěji za využití technologie SIM toolkit. Při *homebankingu* a *internet bankingu* se ke komunikaci s bankou užívá počítač. V případě *homebankingu* jde o domácí počítač klienta připojený na internet, na kterém je nainstalovaný speciální software banky. U *internetbankingu* lze využít jakýkoliv počítač s připojením na internet.

Platební karty patří mezi nástroje umožňující vzdálený přístup k účtu klienta, které v poslední době získávají stále více na oblibě. Klientům umožňují výběr hotovosti z bankomatů nebo na stanovených obchodních místech a provádět bezhotovostní platby za zboží nebo služby.

Platební karty mají podobu plastických karet, jejichž technické specifikace odpovídají stanoveným mezinárodním normám. Musí vždy obsahovat označení vydavatele, jméno držitele, číslo karty, datum platnosti a záznam dat. Svým majitelům umožňují provádět určité platební operace v souladu s dohodou mezi uživatelem a vydavatelem karty.²³ Pro banky jsou platební karty zdrojem příjmů zejména z poplatků, které se vážou na vydávání karet a transakce uskutečněné platební kartou. Významná je i úspora na provozních nákladech spojených s obsluhou klientů na pobočkách bank. Na platební karty také banky váží některé další bankovní obchody, typicky pojištění proti zneužití při ztrátě nebo odcizení.

Platební karty lze dělit podle mnoha různých hledisek. Mezi ty nejdůležitější patří rozčlenění na karty debetní a kreditní, a dále podle území ne kterém mohou být použity na karty tuzemské a zahraniční.

Debetní karty banky vydávají k běžným účtům a jejich držitel jejich prostřednictvím může disponovat se zůstatkem na svém účtu. *Kreditní karty*

²³ Bankovníctví pro bankéře a klienty, Petr Dvořák, 3. vydání, Praha: Linde, 2005, str. 371

banky vydávají k úvěrovým účtům. Klient jejich prostřednictvím čerpá prostředky v rámci dohodnutého úvěrového limitu a v pravidelných intervalech je následně splácí. *Tuzemské karty* mohou být použity k placení nebo výběru hotovosti pouze na území ČR, kdežto *karty zahraniční* i v cizině.

Všechny tyto služby jsou poskytovány na základě písemné smlouvy mezi bankou a klientem. Smlouva bývá zpravidla součástí smlouvy o bankovním produktu k jehož využívání jsou určeny, ale může být uzavřena i samostatně. Součástí smlouvy jsou i obchodní podmínky banky upravující jednotlivé způsoby užívání elektronických platebních prostředků. Obchodní podmínky upravují zejména popis elektronického platebního prostředku, způsoby a zásady jeho používání a případné limity, povinnosti a odpovědnost vydavatele a držitele, postup při reklamacích a další záležitosti.

4.6

Finanční arbitér

Při provádění platebního styku může docházet ke vzniku sporů mezi klienty a bankou provádějící platební styk. Ty lze řešit klasickou soudní cestou. Nicméně právo EU zná i mimosoudní způsoby řešení takových sporů, proto v rámci harmonizace našeho právního řádu byla i u nás zavedena zvláštní instituce umožňující řešit spory, které mohou vzniknout mezi poskytovateli služeb platebního styku a jejich klienty nebo mezi vydavateli a držiteli elektronických platebních prostředků mimosoudní cestou. Za hlavní motivy takového postupu můžeme označit ochranu spotřebitele, snahu o dosažení rychlého rozhodnutí, úspornost řízení oproti řízení soudnímu a fakt, že rozhodnutí ve věci je svěřeno do rukou orgánu se speciální odbornou způsobilostí.

Základy k tomuto byly položeny Zákonem o platebním styku, na který navázal zákon č. 229/2002 Sb. o finančním arbitrovi. Tím byla s účinností od

1.1.2003 zřízena instituce finančního arbitra. Zákon upravuje postavení, působnost a pravomoci finančního arbitra, řízení před finančním arbitrem včetně řízení opravného, způsoby rozhodnutí a některé povinnosti dotčených subjektů.

Finanční arbitr je oprávněn řešit spory mezi institucemi provádějícími převody peněžních prostředků a jejich klienty týkající se převodů peněžních prostředků, opravného zúčtování nebo inkasní formy placení. Podmínkou je, že částka nesmí převyšovat hranici 50.000 EUR. Dále je oprávněn k řešení sporů vzniklých mezi vydavatelem elektronických platebních prostředků a jejich držitelem pokud k nim došlo při vydávání nebo užívání elektronických platebních prostředků. Řízení u finančního arbitra lze zahájit pouze na návrh klienta instituce provádějící peněžní převody nebo držitele elektronického platebního prostředku. Jeho podání má za následek přerušení běhu promlčecí lhůty. Návrhem na zahájení řízení finanční arbitr není vázán, naopak je povinně sám aktivně provádět šetření a opatřovat důkazy ke zjištění skutečného stavu pro své rozhodnutí. Za tímto účelem zákon ukládá institucím povinnosti poskytovat finančnímu arbitrovi součinnost a to nejenom těm, proti kterým návrh směřuje. Šetřením ve věci může finanční arbitr pověřit také zaměstnance ČNB nebo jiné fyzické osoby. Zákon dále upravuje lhůty v nichž je finanční arbitr povinen rozhodnout. Řízení před finančním arbitrem je dvojinstanční. Proti jeho nálezu ve věci samé lze podat námitky, o kterých ale rozhoduje opět finanční arbitr, který rozhodl ve věci už v prvním stupni, takže lze zpravidla očekávat potvrzení původního rozhodnutí. Pravomocné rozhodnutí finančního arbitra ve druhém stupni lze také napadnout žalobou podle části páté občanského soudního řádu.

Finančního arbitra a jeho zástupce volí PSP ČR na dobu pěti let z osob navržených ČNB, institucemi, jejich profesními sdruženími a sdruženími na ochranu spotřebitelů. Arbitr a zástupce musí být plně způsobilí k právním úkonům, mít dobrou pověst, dostatečnou kvalifikaci a zkušenosti v oboru.

Svou funkci vykonává arbitr nezávisle a nestranně. Za výkon své funkce je odpovědný PSP ČR, které je povinen také jednou ročně předložit zprávu o své činnosti.

V závěrečné kapitole svojí práce se stručně zmíním o vybraných bankovních obchodech, které nebylo možno zařadit do předchozích částí. Společným jejich znakem může být to, že k jejich výkonu se, kromě výjimek, vyžaduje povolení v udělené bankovní licenci.

5.1 Bankovní obchody v rámci investičního bankovníctví

Investiční bankovníctví představuje druhou základní oblast bankovních činností, odlišnou od tzv. komerčního bankovníctví. Zatímco pod pojem komerční bankovníctví se podřazují klasické bankovní služby spočívající v přijímání vkladů a poskytování úvěrů, na vymezení investičního bankovníctví mohou být názory různé. Lze ale říci, že do investičního bankovníctví se řadí zejména emisní obchody, obchody s cennými papíry na vlastní nebo cizí účet, depotní obchody a poradenská činnost.²⁴

Pojem bankovní *emisní obchody* znamená činnost, kdy banka pro svého klienta zprostředkuje uvedení jím emitovaných investičních cenných papírů na primární trh. Emitent si může uvedení cenných papírů na trh buď obstarat vlastními silami, nebo, vzhledem k tomu, že se jedná o složitou záležitost, může využít služeb jiného subjektu, který obstará záležitosti spojené s emisí za něj. Základním právním předpisem upravujícím emitování investičních cenných papírů je *zákon č. 256/2004 Sb. o podnikání na kapitálovém trhu*. Ten v této oblasti upravuje umístění investičních cenných papírů na trh prostřednictvím veřejné nabídky a dále upravuje prospekt cenných papírů, jeho náležitosti, obsah, postup schvalování a zveřejnění.

---

²⁴

Bankovníctví, Stanislav Polouček a kol., 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, str. 393

Mimo emisních obchodů náleží do oblasti investičního bankovníctví dále *obchody s cennými papíry*. Kromě obchodování s cennými papíry na vlastní účet banky nabízejí klientům i zprostředkování takových obchodů a s tím související poradenskou činnost. Na rozdíl od emisních obchodů, k těmto dochází na sekundárním trhu. Zprostředkovatelské obchody týkající se cenných papírů jsou upraveny zejména v Zákoně o cenných papírech. Ten pro případy obstarání koupě nebo prodeje cenných papírů obsahuje zvláštní úpravu smlouvy komisionářské, mandátní a smlouvy o zprostředkování koupě nebo prodeje. Na vztahy vzniklé z těchto smluv dopadají také ustanovení obchodního zákoníku upravující příslušné smluvní typy, pokud není v Zákoně o cenných papírech uveden opak.

V *komisionářské smlouvě* o obstarání koupě nebo prodeje cenných papírů se banka v pozici komisionáře zavazuje, že pro komitenta obstará koupi nebo prodej cenných papírů vlastním jménem na jeho účet v souladu s jeho pokyny. Smlouva může být sjednána pro jednotlivou transakci a nebo může zavazovat banku k opakovaným nákupům či prodejům po dobu účinnosti smlouvy. Banka je povinna při plnění svých závazků postupovat s odbornou péčí a dodržovat také pravidla závazná pro daný trh. Je-li to stanoveno ve smlouvě, může se svého závazku vůči klientovi zprostit i tím, že cenný papír od něj sama nakoupí nebo mu jej naopak prodá ze svého majetku. Pokud má komisionář příležitost je povinen provést nákup nebo prodej i za výhodnější cenu, než která byla stanovena pokynem klienta. Pokud v pokynu klienta kupní nebo prodejní cena není stanovena, je banka povinna dosáhnout nejvýhodnější nabídky. K obstarání koupě nebo prodeje cenných papírů může banka využít a s klientem uzavřít i *smlouvu mandátní* nebo *zprostředkovatelskou*. Při mandátní smlouvě se banka v pozici mandatáře zavazuje obstarat koupi nebo prodej cenného papíru jménem a na účet klienta, při smlouvě o zprostředkování se zavazuje pouze k tomu, že bude vyvíjet činnost, aby klient měl příležitost prodat nebo

koupit cenný papír. U všech těchto obstaravatelských smluv zákone vyžaduje, aby byly uzavřeny v písemné formě.

Do kategorie *depotních obchodů* patří zejména úschova a správa cenných papírů vykonávaná bankou. Také tyto obchody jsou upraveny jako zvláštní smluvní typy v Zákoně o cenných papírech. Ve *smlouvě o úschově cenných papírů* se banka zavazuje převzít určitý listinný cenný papír za úplatu do úschovy a chránit jej před ztrátou, zničením, poškozením nebo znehodnocením. Úschova může být buď samostatná nebo hromadná. Při samostatné úschově je cenný papír uložen odděleně od jiných cenných papírů a banka je povinna předat uschovateli stejný cenný papír, který od něj do úschovy převzala. Do hromadné úschovy lze uložit pouze zastupitelné cenné papíry, tedy takové, které mají společného emitenta, jsou vydány ve stejné podobě a formě a jsou s nimi spojena stejná práva. Cenné papíry v hromadné úschově jsou společným majetkem všech uschovatelů a banka uschovateli nemusí vrátit stejný papír, který od něj převzala. Ve *smlouvě o správě cenných papírů* se banka jako správce zavazuje po dobu trvání smlouvy za úplatu činit veškeré právní úkony nutné k výkonu a zachování práv spojených s cenným papírem. Správce činí právní úkony podle vlastního uvážení nebo na základě písemných pokynů vlastníka cenných papírů. Vyžaduje-li to povaha právního úkonu, který má správce provést je vlastník cenných papírů povinen vystavit správci písemnou plnou moc. Správce může úkony činit buď jménem a na účet vlastníka, nebo, pokud je to sjednáno ve smlouvě, také jménem svým na účet vlastníka cenných papírů. Podle toho se také přiměřeně uplatní ustanovení obchodního zákoníku upravující smlouvu mandátní nebo smlouvu komisionářskou. Kombinací obou těchto smluv typů je *smlouva o uložení cenných papírů*, kterou se opatrovatel zavazuje za úplatu cenný papír převzít, opatrovat a současně jej také spravovat.

Kromě těchto smluv mohou banky klientům nabízet také služby označované také jako individuální správa aktiv. Zákon o cenných papírech upravuje

smlouvu o obhospodařování cenných papírů, kterou se banka zavazuje za úplatu obhospodařovat cenné papíry klienta nebo peněžní prostředky určené k nabytí cenných papírů. Banka při obhospodařování aktiv klienta postupuje podle vlastní úvahy v rámci investiční politiky dohodnuté s klientem. Kromě obstarávání koupě a prodeje cenných papírů je banka povinna zajišťovat i jejich správu a úschovu. Tuto činnost mohou banky vykonávat jak na komisionářském, tak na mandátním základě. Banky pro poskytování těchto služeb vyžadují, aby svěřená částka dosahovala jimi stanoveného limitu.

5.2

Výkon depozitářské činnosti

Každý fond kolektivního investování je povinen ustanovit si vlastního depozitáře, který následně vykonává dohled nad majetkem a činností fondu kolektivního investování. Účelem je zajistit, aby kolektivní investování probíhalo v souladu s ustanoveními *zákona č. 189/2004 Sb. o kolektivním investování*. Dalšími subjekty, kromě fondů kolektivního investování, které jsou povinny si ustanovit depozitáře jsou penzijní fondy, jak stanoví *zákon č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění*. Depozitářem může být pouze banka se sídlem na území ČR, případně pobočka zahraniční banky umístěná na našem území. Podmínkou je, aby oprávnění k této činnosti bylo obsaženo v udělené bankovní licenci.

Banka vykonává funkci depozitáře na základě smlouvy o výkonu depozitářské činnosti uzavřené s investičním fondem, investiční společností nebo penzijním fondem. Základní úprava činností depozitáře a povinnosti dozorovaných subjektů jsou obsaženy v *Zákoně o kolektivním investování*. K tomuto zákonu byla dále vydána prováděcí vyhláška č.265/2004 Sb., která podrobněji upravuje plnění jednotlivých povinností depozitářem. V případě

depozitářské činnosti vykonávané pro penzijní fondy jsou pro banku směrodatná i ustanovení Zákona o penzijním připojištění.

Hlavním úkolem depozitáře je vedení účtů pro dozorované subjekty, na kterých mají tyto subjekty uložené své prostředky a dále kontroluje hospodaření s jejich majetkem, jestli je vykonáváno v souladu s podmínkami stanovenými zákonem nebo vyplývajícími ze statutu. Zákon ukládá dozorovaným subjektům řadu povinností zejména informačního charakteru, jejichž účelem je umožnit depozitáři řádné plnění jeho kontrolních povinností. V případě kdy depozitář dojde k závěru, že dozorované subjekty svojí činností porušily zákon, statut nebo depozitářskou smlouvu, je povinen to oznámit ČNB. Za škodu způsobenou porušením svých povinností odpovídá depozitář subjektům, případně jejich akcionářům nebo podílníkům. Tato odpovědnost se řídí úpravou obchodního zákoníku.

5.3

Bankovní leasing

Banky mohou svým klientům nabízet i finanční pronájem, neboli tzv. *finanční leasing*, pokud oprávnění k této činnosti je obsaženo v udělené bankovní licenci. Tyto služby banky často poskytují skrze své specializované dceřinné společnosti.

Při leasingu banky poskytují svým klientům dlouhodobý pronájem dohodnutých předmětů za smluvené nájemné, s tím, že po ukončení nájmu dojde k převodu vlastnického práva k předmětu leasingu na nájemce, nebo k jeho vrácení bance. Pokud po skončení leasingu dojde k převodu vlastnického práva na nájemce, jedná se o tzv. *finanční leasing*. Pokud je předmět vrácen zpět pronajímateli, hovoří se o tzv. *operačním leasingu*. Společné mají to, že v obou případech zůstává pronajímáný předmět po dobu trvání smluvního vztahu ve vlastnictví pronajímatele. Při operačním leasingu ale pronajímatel navíc

zajišťuje údržbu pronajímané věci a další služby. Operační leasing bývá také sjednáván zpravidla na kratší dobu než finanční a je určen podnikatelským subjektům. Finanční leasing banky nabízejí i fyzickým osobám a jeho předmětem bývá nejčastěji pronájem osobních automobilů s následným odkupem. Jako další předměty leasingových smluv vystupují často dopravní technika, stroje a zařízení určené pro podnikatelskou činnost. Kromě členění na finanční a operační, lze leasing rozdělit na přímý a nepřímý. Při *přímém leasingu* je pronajímatel také prodávajícím a v leasingu figurují pouze dvě strany. U *nepřímého leasingu* se jedná o vztah trojstranný mezi dodavatelem, poskytovatelem leasingového pronájmu a nájemcem, kdy pronajímatel na své náklady opatří věc podle výběru nájemce od dodavatele, kterou následně pronajme nájemci a po uplynutí sjednané doby a splacení na něj převede vlastnické právo.

Leasingová smlouva jako samostatný smluvní typ v našem právním řádu upravena není. Banky proto musí využít kombinaci jiných smluvních typů nebo zvolit smluvní úpravu vlastní, právním řádem nepojmenovanou. Operativní leasing má svojí povahou nejbližší k nájemní smlouvě upravené v občanském zákoníku. V té se pronajímatel zavazuje přenechat za sjednanou úplatu určenou věc nájemci, aby ji ten po smluvenou dobu užíval způsobem stanoveným ve smlouvě, jinak způsobem obvyklým. Pronajímatel nese náklady spojené s údržbou věci a také náklady na její opravu. Kromě této smlouvy lze pro nájem dopravního prostředku, ke kterému dochází v rámci obchodní činnosti, použít i smlouvu o nájmu dopravního prostředku upravenou v obchodním zákoníku.

Zatímco operativní leasing má k nájemní smlouvě poměrně blízko, u finančního leasingu už je situace trochu odlišná a smlouvu lze spíše označit jako smlouvu nepojmenovanou. Součástí smluvních podmínek bývají i ustanovení ukládající nájemci nést veškeré náklady spojené s opravami, údržbou a provozem věci, což je v rozporu s úpravou nájemní smlouvy v

občanském zákoníku, která tyto povinnosti přisuzuje pronajímateli. Dále leasingová smlouva obsahuje ujednání o převodu vlastnického práva na nájemce po skončení nájmu. K tomu může dojít způsobem sjednaným ve smlouvě a to buď automaticky, nebo na základě jednostranného úkonu nájemce. Obchodní zákoník upravuje jako samostatný smluvní typ smlouvu o koupi najaté věci, podle té ale nelze při finančním leasingu postupovat, protože strany si v leasingové smlouvě sjednávají, že nebezpečí škody na věci přechází již v okamžiku jejího předání nájemci a ne až zaplacením, jak by to bylo v případě smlouvy o koupi najaté věci.

Pokud je leasing poskytován fyzickým osobám, která přitom nejedná v rámci své obchodní nebo podnikatelské činnosti, jedná se o druh spotřebitelského úvěru a jako takový podléhá i úpravě Zákona o spotřebitelských úvěrech, pokud vyhovuje i dalším vymežujícím podmínkám v tomto zákoně obsaženým. Na rozdíl od běžných úvěrů ale tento způsob financování přináší jeho příjemci i určitá omezení spojená s tím, že vlastnické právo zůstává na straně pronajímatele. Nájemce je omezen v dispozicích s předmětem leasingové smlouvy, kdy tento kupříkladu nelze zatížit právem třetí osoby. Jako výhodnější se proto jeví použití jiného způsobu financování k opatření prostředku jako je úvěr nebo koupě na splátky.

5.4

Smlouva o bankovním uložení věci

Smlouva o bankovním uložení věci je jako samostatný smluvní typ upravena v obchodním zákoníku a má povahu absolutního obchodu. S výjimkou jednoho ustanovení má úprava dispozitivní povahu. V této smlouvě se banka zavazuje převzít od uložitele individuálně určené věci, uložit je a spravovat. Povinností uložitele je zaplatit bance úplatu. Předmětem uložení může být pouze věc,

příčemž obchodní zákoník výslovně stanoví, že se tato smlouva nevztahuje na uložení cenných papírů.

Banka je podle smlouvy povinna dohodnutou věc převzít, spravovat a chránit před ztrátou, zničením, poškozením nebo znehodnocením. Při tom je povinna postupovat s odbornou péčí, jinak odpovídá uložiteli za škodu způsobenou na předmětu uložení. Uložitel je oprávněn předmět uložení kdykoliv vyzvednout. Pokud vyzvedne všechny věci, které jsou předmětem uložení a neprojeví vůli aby smlouva pokračovala, dochází k zániku smlouvy. Jinak mohou obě smluvní strany smlouvu kdykoliv vypovědět s okamžitou účinností. Po zániku smlouvy má banka povinnost vydat uložiteli všechny předměty uložení a uložitel má povinnost je převzít a uhradit závazky ze smlouvy spojené s uložením. K jejich zajištění poskytuje zákon bance zákonné zástavní právo k předmětu uložení pokud jej má banka ve své moci.

5.5 Pronájem bezpečnostních schránek

Banky mohou klientům nabízet také pronájem bezpečnostních schránek, pokud k této činnosti mají udělené oprávnění v bankovní licenci. Ohledně této činnosti neměla odborná literatura jednotný názor na to, zda tato činnost není také pokryta smlouvou o bankovním uložení věci.²⁵ Já se přikláním k názoru, podle kterého se jedná o dvě různé a odlišné bankovní činnosti také vzhledem k tomu, že při pronájmu bezpečnostních schránek se banka uložené předměty, které navíc nejsou určeny individuálně, nezavazuje spravovat. Dále ČNB ve svém úředním sdělení z 31. srpna 2001 vydaném k zajištění správného postupu v trestním řízení při získávání předmětů doličných, které jsou uloženy v bezpečnostní schránce banky poukázala na to, že předměty, které banka

²⁵ Kurs obchodního práva - Obchodní závazky, J. Bejček, K. Eliáš, P. Raban a kol., 3. vydání, Praha: C.H.Beck, 2003, str. 435

spravuje na základě smlouvy o bankovním uložení věci má ve své moci a je povinna je předložit na výzvu orgánů činných v trestním řízení, na rozdíl od předmětů uložených v bezpečnostních schránkách, které je možno zpřístupnit pouze na základě příkazu k prohlídce jiných prostor.

Banka pronajímá bezpečnostní schránky na základě nájemní smlouvy. Ta je upravena jako smluvní typ v občanském zákoníku. Práva a povinnosti stran jsou primárně upraveny ve smlouvě, případně v obchodních podmínkách bank. Banky mohou určité předměty z uložení v bezpečnostní schránce vyloučit, případně omezit hodnotu uložených věcí. Uložené věci je banka povinna chránit před ztrátou, zničením nebo odcizením.

Závěr

Banky v současnosti nabízejí svým klientům nejrůznější druhy obchodů v různých finančních oblastech. Současně ale také banky tuto nabídku svých obchodů neustále upravují a přizpůsobují novému vývoji, ať už v reakci na přímou konkurenci jiných bankovních institucí, nebo jako reakci na produkty nebankovních institucí, které mohou být určitou alternativou pro bankovní obchody. Na nabídku bankovních obchodů má také vliv rozvoj a rozšiřování nových technologií, umožňujících užívání bankovních služeb klienty i na dálku. I z tohoto lze dovodit, že právní úprava těchto obchodů bude stejně rozmanitá jako bankovní obchody samotné.

V našem právním řádu je tato úprava roztržena do řady zákonů a podzákoných norem. Klasické bankovní obchody z depozitní a úvěrové oblasti jsou upraveny zejména v občanském a obchodním zákoníku. Významnou roli v jejich právní úpravě sehrálo i komunitární právo a to zejména jeho zaměření na ochranu spotřebitelů. Úprava těchto obchodů v občanském a obchodním zákoníku má převážně dispozitivní charakter, čehož banky v hojné míře využívají a smluvní úpravu si přizpůsobují. Základní úprava vzájemných práv a povinností klienta a banky je obsažena ve smlouvě o vybraném bankovním produktu. I vzhledem k tomu, že banky uzavírají některé druhy smluv s velkým množstvím klientů, mívají smlouvy o bankovních obchodech často podobu tzv. *adhezních smluv*. Jejich obsah je předem dán a klient jej svými požadavky může ovlivnit pouze v malé míře a pouze tam, kde to banka připustí. Dalším charakteristickým znakem těchto smluv je dotváření jejich obsahu odkazováním na příslušné obchodní podmínky. Samotná smlouva obsahuje pouze základní úpravu práv a povinností stran a v podrobnostech často odkazuje na přiložené obchodní podmínky, které tak obsah smluv blíže specifikují. Co se budoucího vývoje v této oblasti právní úpravy týče je třeba dodat, že neustále probíhají práce na rekonstrukci

soukromého práva, která se nepochybně odrazí i v oblasti úpravy bankovních obchodů, takže ji nelze považovat za ukončenou.

Pro další významnou oblast právní úpravy bankovních služeb, oblast úpravy platebního styku, je naopak příznačná kogentnost. Také na tuto oblast měla značný vliv komunitární úprava. Ta se kromě oblasti ochrany spotřebitelů soustředí zejména na oblasti boje proti legalizaci výnosů pocházejících z trestné činnosti a financování terorismu a v současnosti také na vytváření Jednotné oblasti pro platby v eurech, vedoucí ke sjednocení podmínek provádění platebního styku v celé eurozóně. Výsledkem harmonizace našeho právního řádu s komunitární právní úpravou jsou jednak novelizace stávajících předpisů, ale také přijímání předpisů nových. A vzhledem k neustálému právnímu vývoji na komunitární úrovni je zřejmé, že se i národní úprava v oblasti platebního styku ještě dočká dalších úprav.

Prameny

Literatura:

- Bankovníctví pro bankéře a klienty*, Petr Dvořák, 3. vydání, Praha: Linde, 2005
- Bankovníctví*, Stanislav Polouček a kol., 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006
- Finanční právo*, Milan Bakeš a kol., 3. vydání, Praha: C.H.Beck, 2003
- Kurs obchodního práva - Obchodní závazky*, J. Bejček, K. Eliáš, P. Raban a kol., 3. vydání, Praha: C.H.Beck, 2003
- Platební styk klasický a elektronický*, Miroslav Máče, 1. vydání, Praha: Grada, 2006
- Bankovní služby v praxi*, Zbyněk Kalabis, 1. vydání, Brno: Computer Press
- Peněžní ekonomie a bankovníctví*, Zbyněk Revenda a kol., 4. vydání, Praha: Management Press, 2005
- Občanské právo hmotné - Díl třetí: Závazkové právo*, Marta Knappová, Jiří Švestka, Jan Dvořák a kol., 4. vydání, Praha: ASPI, 2005
- Občanský zákoník : komentář*, Oldřich Jehlička, Jiří Švestka, Marta Škárová a kolektiv, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004
- Bankovní služby*, Dalibor Pánek, 1. vydání, Brno: Masarykova Univerzita, 2001
- Banky a bankovní obchody*, Vlasta Kašparovská, 1. vydání, Brno: Mendelova Zemědělská a Lesnická Univerzita, 2005
- Leasingová smlouva - tuzemská i mezinárodní*, JUDr. Martin Doubrava, 1. vydání, Praha: Linde, 2003

Odborné články:

- Některé právní aspekty ochrany spotřebitele ve smlouvě o běžném účtu*, JUDr. Petr Liška, Právní rozhledy, 2007, č. 3

K některým otázkám smlouvy o běžném účtu podle obchodního zákoníku, JUDr.

Petr Liška, Právní rozhledy, 2006, č. 17

Smlouva o vkladovém účtu, Doc. JUDr. Stanislav Plíva CSc., Právo a podnikání, 2005, č. 2

Postavení finančního arbitra v rámci systému státních orgánů České republiky, JUDr. Petr Liška, Právní rozhledy, 2006, č. 10

Novela zákona o finančním arbitrovi přináší rozšíření jeho kompetencí, Otakar Schlossberger, Bankovníctví, 2004, č. 12

Přeshraniční platební styk po vstupu do Evropské unie, Michaela Žlebková, Bankovníctví, 2004, č. 5

Internetové zdroje:

Zákon má své nedostatky, Věra Hartlová, internetový archiv časopisu Bankovníctví, nahlíženo 10.5.2007

<http://bankovnictvi.ihned.cz/>

Platba kupní ceny nemovitosti prostřednictvím svěřeneckého účtu z pohledu investora, G. Achour, M. Janšová, nahlíženo 20.4.2007

http://www.glatzova.com/cs/_data/publikace/04-03-04-200402261433-cs.pdf

Základní charakteristika nových pravidel vypracovaných Basilejským výborem pro bankovní dohled - tzv. Basel II, stránky ČNB, nahlíženo 10.5.2007

http://www.cnb.cz/www.cnb.cz/cz/dohled_fin_trh/bankovni_dohled/bankovni_dohled/stanoviska_cnb/stanoviska_cnb_nbca_char.html

Jednotná oblast pro platby v eurech (SEPA), stránky ECB, nahlíženo 10.5.2007

http://www.ecb.int/pub/pdf/other/sepa_brochure_2006cs.pdf

Parlament schválil směrnici o platebních službách, nahlíženo 10.5.2007

<http://www.euractiv.cz/podnikani-v-eu0/clanek/parlament-schvalil-smernici-o-platebnich-sluzbach>